

Institutionen för psykologi

Examensarbete inom Sociala omsorgsprogrammet inriktning barn och ungdom, 30 hp
Framlagd Ht-08

Handläggning av barnfamiljer i behov av försörjningsstöd

**– Studie som belyser socialarbetares agerande och resonering vid handläggning
av ekonomiskt bistånd till familjer som är bidragsberoende**

Caroline Ångman och Gabriella Sjölin

**Handledare: Katja Claesson
Biträdande handledare: Stefan Wiklund
Examinator: Ulf Dimberg
Opponent: Ida Alsborger och Sara Nordin**

Författarnas ord

Vi vill rikta ett tack till alla dem som deltagit i projektet och gjort det möjligt att genomföra; tack till Lena Chirico, som stått för initiativ till samarbete mellan Uppsala kommun och Institutionen för psykologi samt varit den som jämnat vägen för oss mellan dessa två institutioner. Tack även till Gun Johansson-Öhrnell som ställt upp med sin tid och sina tjänster. Vi vill även tacka Stefan Wiklund som varit vår handledare, bollplank och stöd. Till alla dem som ställt upp på att besvara enkäten och låtit sig intervjuas tackar vi för Er medverkan. Ett tack riktas också till Bengt Finn som bistått med utrustning till intervjuerna. Vi vill även tacka familj och vänner som ställt upp med sitt tålamod och sin tid under denna period. Sist men inte minst vill vi tacka varandra för ett gott samarbete och välgenomfört arbete.

Sammanfattning

Syftet med studien har varit att beskriva och analysera hur socialarbetare resonerar och agerar kring barnfamiljer som är i behov av ekonomiskt bistånd under en längre tid för att trygga sin försörjning. Vi har undersökt om det finns särskilda handläggningsstrategier i förhållande till dessa familjer och om det utgår särskilda insatser för barnen. Vi har även undersökt hur socialarbetare resonerar kring den riskproblematik som gäller för barn vars föräldrar uppbär ekonomiskt bistånd under en längre tid. Samt om det finns resurser inom organisationen som underlättar respektive försvårar handläggningen av dessa ärenden och vilket stöd socialarbetare har i sitt arbete.

Frågeställningarna har undersökts med två instrument; enkät och intervju. Enkäten utgör en totalundersökning av alla handläggare i Uppsala kommun (n=29). Enkäten är designad med många öppna frågor, där handläggarna själva fick fylla i hur de agerar och resonerar. Intervjuerna är gjorda med handläggarnas gruppledare (n=4). Analys av resultaten har gjorts med hjälp av synen på socialbidragshandläggare som gräsrotsbyråkrat och en byråkratisk organisationsform. Studien visar att de strategier som finns i handläggningen av ekonomiskt utsatta familjer utgår från det som står i Uppsala kommuns riktlinjer t.ex. att ge extra bistånd till fritidsaktiviteter och semestrar. Även att vissa handläggare ibland hänvisar till insatser utöver ekonomiskt bistånd t.ex. råd och stöd, kontaktperson. En annan strategi vi fann var att göra generösare bedömningar om det fanns barn i familjen. Enligt Socialtjänstlagen ska man göra individuella bedömningar. Vår analys av resultatet tyder på att detta är svårt p.g.a. organisationen, uppdraget och resursbrister. Studien visar på att socialarbetarna inte kan arbeta som önskat med denna grupp trots viss kunskap om ogynnsam utveckling p.g.a. att uppdraget är för snävt och att det råder brist på resurser vilket begränsar handläggarnas handlingsutrymme. Resultaten visar också att socialarbetarna inte tar till vara på de resurser och det stöd som finns. Resultatet visar på att handläggarna upplever ett gott stöd från sina gruppledare och varandra, dock anser gruppledarna själva att de kan bli bättre på att förmedla stöd. Organisationen erbjuder stöd genom extern handledning men ingen form av fortbildning.

Nyckelord: Handläggare, gruppledare, socialarbetare, ekonomiskt bistånd, riskgrupp, handläggning, byråkrati, barnperspektiv

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
1. Inledning	6
1.1 Definition och avgränsning	6
1.2 Disposition	7
2. Bakgrund	7
2.1 Ekonomiskt bistånd	7
2.2 Biståndsmottagare	8
2.3 Biståndsberoende som utsatt grupp	9
2.4 Handlägningsförfarande	13
2.5 Barnperspektiv i handläggning av ekonomiskt bistånd.....	14
2.6 Organisationsbeskrivning	14
2.6.1 Gräsrotsbyråkraten	14
2.6.2 Påverkan	15
2.7 Organisationsbeskrivning	16
2.8 Syfte och frågeställningar	17
3. Metod	18
3.1 Urval av litteratur och litteratursökning	18
3.2 Deltagare	19
3.3 Instrument	19
3.4 Procedur	19
3.5 Databearbetning	20
4. Uppsatsens trovärdighet	21
4.1 Validitet	21
4.1.1 <i>Enkätens validitet</i>	21
4.1.2 <i>Intervjuernas validitet</i>	21
4.2 Reliabilitet	22
4.2.1 <i>Enkätens reliabilitet</i>	22
4.2.2 <i>Intervjuernas reliabilitet</i>	22
4.3 Triangulering	23
4.4 Generalisering	23
4.5 Etik	23
5. Resultat	24
5.1 Enkätresultat	24
5.1.1 <i>Handläggning av särskilda insatser</i>	24
5.1.2 <i>Riskproblematik</i>	27
5.1.3 <i>Stöd och Resurser</i>	28
5.2 Intervjuresultat	29
5.2.1 <i>Handlägningsstrategier</i>	30
5.2.1.1 Uppdraget	30
5.2.1.2 Extra bistånd	31
5.2.1.2 Generösare bedömningar	32
5.2.2 <i>Riskproblematik</i>	33
5.2.2.1 Medvetenhet	33
5.2.2.2 Handlingsutrymme	34

5.2.3 Stöd	35
5.2.4 Resurser	36
5.3 Resultatsammanfattning	39
6. Diskussion och Analys	40
6.1 Hur uppmärksamma familjen	40
6.1.1 Socialtjänstlagen	40
6.1.2 Riktlinjerna	42
6.2 Mot målet att göra	43
6.2.1 Resursbrister	43
6.2.1.1 Ekonomi	43
6.2.1.2 Samarbete	44
6.2.1.3 Tid	45
6.2.1.4 Kunskap	45
6.2.2 Stöd	46
6.3 Metoddiskussion	48
6.3.1 Enkäten	48
6.3.2 Intervjuerna	48
6.4 Fortsatt forskning	48
Referenslista	49
Bilagor	
Bilaga 1. Försörjningsstöd – riksnormer	54
Bilaga 2. FN:s barnkonvention	56
Bilaga 3. Socialtjänstlagen	57
Bilaga 4. Enkäten	61
Bilaga 5. Intervjuguide	72

1. Inledning

Genom en kombination av generella rättigheter och behovsprövat stöd har välfärdspolitiken varit en förutsättning för individernas möjligheter att delta i samhällslivet på likvärdiga villkor och utgjort ett skyddsnet i krissituationer. Att välfärd definieras som en generell rättighet har varit viktigt för den sociala sammanhållningen men också för att undvika stigmatiseringen, ett utanförskap av grupper och individer i behov av samhällets skydd och stöd (SOU 2006:79). Det generella offentliga försörjningssystemet består av socialförsäkringar och a-kassa. Dessa har låg grad av behovsprövning och stigmatisering. Socialbidrag är ett annat offentligt försörjningssystem, som är tänkt att träda in vid tillfälliga problem. Detta försörjningssystem har högre grad av behovsprövning och stigmatisering. Socialbidrag har i allt större utsträckning kommit att bli ett permanent försörjningssystem för fler grupper. Många familjer är beroende av socialbidrag för att klara sin vardag, därav blir många barn indirekt berörda (Mossler, 2003). Biståndshandläggning av familjer som är beroende av ekonomiskt bistånd, blir således en åtgärd som rör vuxna men som påverkar barn i hög grad.

Barnen är de i samhället som är bland de mest utsatta pga. att de är i beroende ställning. Vem är det som för deras talan, gör deras stämma hörd? Det senaste årtiondet har fler och fler fall uppmärksamats om barn som far illa. Antalet anmälningar om att barn far illa ökar, ändå tros mörkertalet fortfarande vara stort (Brottsofferjouren, 2008; Annerbeck & Lindell, 2007). Vad det beror på att fler anmäler kan diskuteras men är inget som kommer att ventileras i denna uppsats. Det vi vill säga är att fakta kvarstår att barn har samma rätt till välfärd som vuxna. 1989 utarbetade FN en konvention om barns rättigheter. Sverige har godkänt barnkonventionen och är därmed förbunden att ta hänsyn till den vid utformning av lagar som rör barn. I konventionen står det att man ska ta hänsyn till barnets bästa och ta reda på barnets inställning så långt som det är möjligt (artikel 3 och 12). I riksdagen las det fram en proposition där det bl.a. framkom att ”Barns situation bör uppmärksammas när vuxna vänder sig till socialtjänsten med en ansökan om ekonomiskt eller annat bistånd till familjen” (prop.1996/97:124, s.100). I SoL, 1 kap. 2 §, 3 kap. 5 § och 11 kap. 10 §, har barnen lyfts fram så att alla som arbetar eller kommer i kontakt med barn ska beakta ett barnperspektiv, så långt det är möjligt (Socialtjänstlagen, 2001:453). Vid handläggning av ekonomiskt bistånd ska barnperspektivet därför tas i beaktning. Däremot finns det inget som säger att barns perspektiv ska vara eller kan vara utslagsgivande. Ett barns vilja kanske inte sammanfaller med vad som är barns bästa men det handlar om att se barnet (Socialstyrelsen, 1996). Detta anser vi är viktigt då barnen är framtiden. Genom att lyssna till barnen visas omtanke och en vilja att säkra deras miljö för en trygg utveckling. Barnet har inte möjlighet att se helheten på samma sätt som vuxna och kan därför önska saker som är negativa i ett helhetsperspektiv. Därför har samhället ett stort ansvar att ta hänsyn till vad som anses vara barnets bästa genom att väga in vad barnet säger.

Det finns än så länge föga forskning om hur handläggare använder sig av barnperspektivet i praktiken vid handläggning av ekonomiskt bistånd. Detta gör att denna uppsats är explorativ och ger sig in på, i mångt och mycket, ett okänt område. Uppsatsen kommer att präglas av detta och alltså vara av kartläggande karaktär. Uppsatsen har sin grund i den begränsade forskning som finns i Sverige inom undersökningsområdet.

1.1 Definitioner och Avgränsning

Uppsatsen behandlar handläggning av familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd utifrån att ha ett barnperspektiv samt ett organisationsperspektiv i fokus.

- Med långvarigt ekonomiskt bistånd menas de som haft bistånd i minst tio månader under minst ett kalenderår. Med begreppet ekonomiskt bistånd avses försörjningsstöd och livsföring i övrigt, enligt 4 kapitlet i Socialtjänstlagen (se bilaga 1 och 3).
- Ekonomiskt bistånd och socialbidrag har samma betydelse. När vi pratar om ekonomiskt bistånd inbegriper det även långvarigt ekonomiskt bistånd.
- Med barn avses individer under 18 år.
- I begreppet socialarbetare innefattar vi handläggare och gruppledare.

Vi har valt att fokusera på handläggare utifrån tillgänglighet av deltagare och av tidsmässiga skäl. Att få kontakt med föräldrar och barn med ekonomiskt bistånd skulle spräcka tidsramen för denna uppsats. Dessutom anses det inte etiskt försvarbart att skicka ut studenter som är oerfarna i intervjuteknik, att intervjua barn till föräldrar som är bidragsberoende. I bakgrundsbeskrivningen berörs till stor del de vuxnas situation för att barnen präglas av de vuxna samt för att det finns lite forskning kring just barnen.

Vi har valt enkät och intervju som instrument för att få både bredd och djup. Intervjuerna har genomförts med gruppledarna och inte handläggarna. Detta p.g.a. att gruppledarna har överblick och inblick i organisationen och handlägningsförfarandet.

Vi har begränsat oss till Uppsala kommuns socialbidragsenhet på basis av att kontakter har funnits till Uppsalas socialbidragsenhet.

1.2 Disposition

I den första delen av uppsatsen ger vi en inblick i vad ekonomiskt bistånd är, hur det går till vid handlägningsförfarande, vilka det ekonomiska biståndet berör samt att socialbidragstagare är en utsatt grupp. Vi ger även en bakgrund till hur organisationen är uppbyggd där socialarbetarna arbetar. Vad de gör och hur handlägningsprocessen i korthet ser ut samt vad organisationen kan ha och har för betydelse för arbetet. På detta följer ett teoriavsnitt samt ett metodkapitel. I uppsatsens andra del redovisas resultatet av enkäten som gått ut till handläggare som arbetar inom Uppsala kommun och de intervjuer som har gjorts med de fyra gruppledarna. Detta blir sedan utgångspunkt för analys och diskussion i uppsatsens sista del.

2. Bakgrund

I följande avsnitt presenteras vad ekonomiskt bistånd är, hur det har sett ut i korta ordalag under 1990-talet och framåt och hur handlägningsförfarandet kan se ut vid ansökan av bistånd. Vidare ges en orientering i vilka som uppbär ekonomiskt bistånd och riskfaktorer i samband med att vara bidragstagare. Vi kommer också att ge en redogörelse för socialtjänstens uppbyggnad i Uppsala kommun.

2.1 Ekonomiskt bistånd

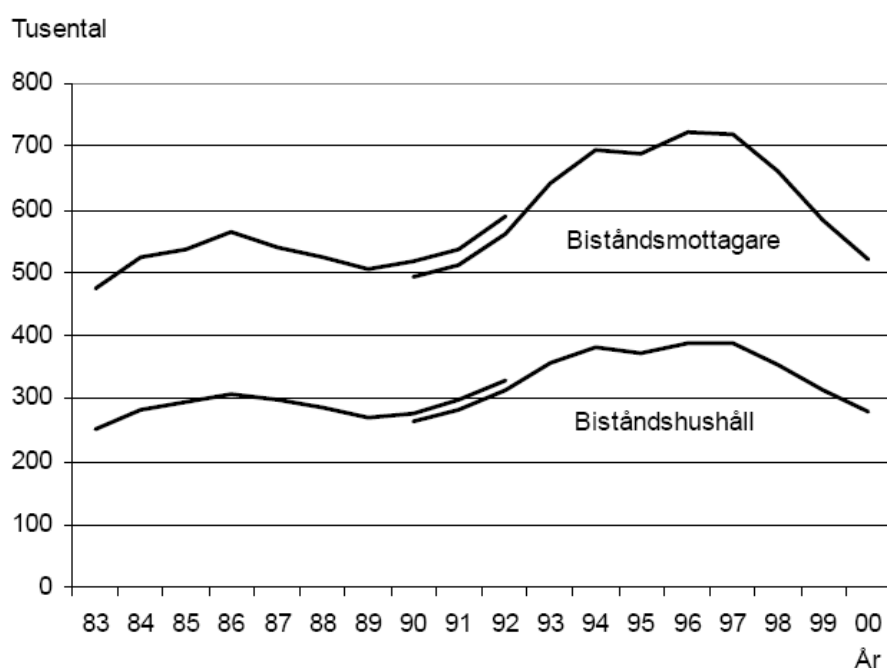
Ekonomiskt bistånd är det sista skyddsnätet inom välfärdssystemet med syfte att träda in tillfälligtvis vid kortare tidsperioder av försörjningsproblem (prop. 1996/97:124; Länsstyrelsen, 2003, s. 33). Vid längre perioder av försörjningsproblem krävs särskilda satsningar för att få den vuxne/föräldrarna självförsörjande. Dessa interventioner kan ligga till grund för att stärka föräldrarnas egen integritet och välmående men också som en del i att beakta barnperspektivet (Socialstyrelsen, 2003). Föräldrarnas mående och situationshanterande

är sammankopplat och påverkar barnet (Ainsworth, 1989; Antonovsky 1991; Winnicott, 1991; Erikson, 2000; Broberg, Granqvist & Ivarsson, 2006).

Bistånd ges enligt Socialtjänstlagen (SoL) till den som själv inte kan ombesörja sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt. Allt ekonomiskt bistånd behovsprövas individuellt med stöd av SoL (4 kap. 1 §, 2001:453). Det som menas med begreppet ekonomiskt bistånd är all ekonomisk hjälp enligt socialtjänstlagen. Biståndet kan gälla försörjning eller livsföring i övrigt. Försörjningsstöd är avsett att kompensera för de vanligaste och regelbundet återkommande levnadskostnaderna bestående av en norm för t.ex. kläder, skor, livsmedel, lek och fritid, hälsa och hygien (se bilaga 1). Vad som är skälig nivå beslutar riksdagen om varje år genom riksnormen. Till livsföringen i övrigt hör t.ex. vård och behandling (kostnader för hälso- och sjukvård, tandvård, glasögon), boende i olika former och ekonomiskt bistånd som inte gäller försörjning, dvs. mer tillfälliga eller sällan förekommande ekonomiska behov så som t.ex. hemutrustning eller begravning (prop. 1996/97:124; Socialstyrelsen, 2008; Länsstyrelsen, 2003, s. 33).

2.2 Biståndsmottagare

I början av 90-talet ökade arbetslösheten i Sverige. Förändringar på arbetsmarknaden gjorde att många blev arbetslösa vilket fick till följd att fler blev bidragsberoende. Denna trend kom att hålla i sig fram till 1997 då utvecklingen vände och andelen hushåll med bidrag minskade (Se Figur 1).

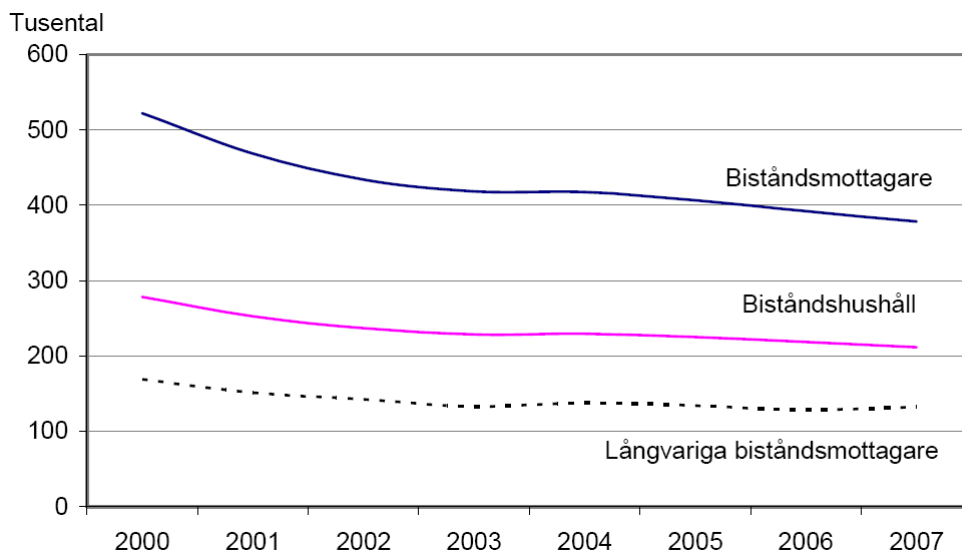

Figur 1: Antal socialbidragstagare och antalet biståndshushåll mellan år 1983 till 2000.

Biståndsmottagare är enskilda individer medan biståndshushåll inkluderar alla som bor under samma tak (Socialstyrelsen, 2001). Mätmetoden ändrades under perioden. Antal biståndsmottagare 1990-1992 redovisas med både det gamla och det nya måttet.

De grupper som drabbades hårdast var de i åldersspannet 18-29, barnfamiljer, invandrare och ensamstående kvinnor. I ovannämnda grupper finns de många barn som indirekt påverkades av att dessa grupper drabbades hårt av arbetslöshet. Inom gruppen barnfamiljer finner man att ensamstående mödrar i hög grad är överrepresenterade som socialbidragstagare i förhållande till sin andel av befolkningen (Socialstyrelsen, 1999). Även om graden av överrepresentation

har fluktuerat i grupperna barnfamiljer, invandrare och ensamstående har överrepresentationen bestått mellan åren 1997-2008 (Socialstyrelsen, 2008). Just nu kan man se en minskning av biståndsmottagare men vad gäller långvariga biståndsmottagare så minskar dessa inte i samma takt (se figur 2).

Figur 2. Visar antalet biståndsmottagare, biståndshushåll och långvariga biståndsmottagare. (Socialstyrelsen, 2007)

Statistik från 2007, visar att 19 procent av alla ensamstående kvinnor med barn i befolkningen fick ekonomiskt bistånd, vilket är en större andel än andra hushållstyper (Socialstyrelsen, 2008). Detta följer på trenden med arbetslöshet som startades under 1990-talet. Enligt statistik från 2007 är andelen personer i hushåll med ekonomiskt bistånd ca 4,1 procent av den totala befolkningen. I praktiken motsvarar ungefär 378 500 personer. De personer i hushåll som erhållit långvarigt ekonomiskt bistånd under 2007 var 34 procent av alla som erhållit ekonomiskt bistånd. Beträffande barnpopulationen så visar statistik från år 2007 (Socialstyrelsen, 2008, s. 60) att drygt 4.1 procent eller 123 791 av alla barn i Sverige lever i familjer med ekonomiskt bistånd.

Färsk statistik från socialtjänsten för 2008:s tredje kvartal visar att kostnaderna har ökat en procent jämfört med samma kvartal 2007 vad gäller socialbidrag. Det innebär en ökning på 24 miljoner kronor. Fortsätter denna utveckling året ut innebär det en ökning på ca 100 miljoner kronor på ett år för biståndskostnader (Socialstyrelsen, 2008).

Hittills har statistik redovisats från landet i stort, men går man in och ser på enbart Uppsala kommun får man fram att 11 705 personer gick på ekonomiskt bistånd år 2007. Av dessa personer berörs 3 947 barn (Socialstyrelsen, 2008).

2.3 Biståndsberoende som en utsatt grupp

De flesta individer i Sverige har det bra jämfört med andra länder. Det senaste decenniet har majoriteten av Sveriges befolkning fått det bättre men omkring 6-7 procent av befolkningen har inte fått ta del av denna välfärdsutveckling (Socialstyrelsen, 2006). Trots detta talar man inte om fattigdom i Sverige. Fattigdom delas ofta upp i två olika kategorier; absolut fattigdom och relativ fattigdom. Med relativ fattigdom avses att leva på en betydligt sämre standard än andra i samma land eller region (Rättvisemärkt, 2005). När man talar om fattigdom i Sverige

så är det oftast relativ fattigdom man syftar till. Detta för att fattigdom som finns här inte går att jämföra med fattigdom i andra länder, som kan vara att inte ha pengar, mat och/eller bostad, där svältförhållanden råder. I Sverige ser man på familjens inkomst i förhållanden till en definierad fattigdomsgräns eller familjens inkomst i förhållande till deras behov, utifrån antal barn i familjen (Socialstyrelsen, 2003). Relativ fattigdom tangerar också människors känsla av att vara utestängda från den allmänna livsstil som råder i samhället, i denna mening handlar relativ fattigdom om brist på social integration (Atterot & Wiklund, 2005). Medan man med absolut fattigdom menar att en individs resurser understiger en på förhand bestämd nivå (Socialtjänsten, 2006).

I Sverige är klyftan mellan rika och fattiga inte så stor som i andra länder. Detta tack vare välfärdsystemet som bl.a. inkluderar försäkringssystem, a-kassa och socialtjänst. När man talar om familjer som är bidragsberoende förknippas det med större sannolikhet för ogynnsam utveckling än att t.ex. vara fattig (Socialstyrelsen, 2006). Samma rapport från Socialstyrelsen (2006) visar också att ekonomiskt bistånd inte bara är ett tecken på dålig ekonomi i familjen utan även kan ses som en riskmarkör för ogynnsam utveckling för barnen i framtiden.

Risikfaktorer innebär enligt Lagerberg och Sundelin (2005) en viss sannolikhet att en ogynnsam händelse ska inträffa. En riskfaktor är ett socialt, psykologiskt eller biologiskt förhållande som kan leda till problem för hälsa, utveckling, anpassning eller beteende. Risken för ogynnsam utveckling stiger med ökat antal riskfaktorer och minskar med ökat antal skyddsfaktorer. Skyddsfaktor kan t.ex. vara socialt nätverk, utbildning och fritidsaktiviteter. Riskfaktorer brukar delas in i faktorer på tre nivåer; individnivån, sociala nätverksnivån och samhällsnivån (Lagerberg & Sundelin, 2005).

Forskning visar att relativ fattigdom och långvarigt ekonomiskt bistånd är två riskfaktorer bland många som indikerar dålig välfärdstatus (Socialstyrelsen, 2003; Lagerberg & Sundelin, 2005; Franzén m.fl., 2008). Dock menar Lagerberg och Sundelin (2005) att det är antalet riskfaktorer, t.ex. missbruk + socialbidrag + psykisk ohälsa och inte de enskilda faktorernas art, som bidrar till att öka risken. Författarna menar vidare att utfallen varierar också; samma kombination riskfaktorer kan ge olika utfall och samma utfall kan vara ett resultat av olika kombinationer. Det är viktigt att poängtera att det inte är en riskfaktor i sig utan fler som kan leda till och ökar risken för ogynnsam utveckling senare i livet. Forskning tyder på att ekonomisk utsatthet är en av de starkaste indikationer på en ogynnsam utveckling i ett framtida liv för barn i familjer med ekonomiskt bidrag (McLeod & Shanaha, 1993; Yngwe, 2004). Denna ogynnsamma utveckling kan t.ex. innebära psykisk ohälsa, låg utbildningsnivå, missbruk och kriminalitet senare i livet (Socialstyrelsen, 2006; Lagerberg & Sundelin, 2005; Rädda barnen, 2002; McLeod & Shanaha, 1993; Yngwe, 2004, Cederblad, 2001). Det finns föga forskning kring orsakssambanden mellan olika riskfaktorer. I samhällsvetenskaplig forskning är det generellt svårt att dra kausala samband. Kausala samband för en specifik händelse dras genom att se att A orsakar B, att A ska inträffa före B i tiden, att endast A orsakar B och inte C. Samt att A och B ska ligga varandra nära i tiden (Shadish m.fl., 2002). Det problemområde vi valt att studera är ett svårt område att utforska. Därför råder ännu tveksamheter om vad som är hönan och vad som är ägget. Oftast kan det vara så att de som är ekonomiskt utsatta redan har en eller ett par av riskfaktorerna ovan, vilket lett till att de har kontakt med socialtjänsten (Socialstyrelsen, 2006).

Gruppen fattiga är överrepresenterade vad gäller sociala riskfaktorer, så som t.ex. ohälsa (Socialstyrelsen, 2006; Lagerberg & Sundelin, 2005; Rädda barnen, 2002; Yngwe, 2004). Hur

detta i sin tur påverkar barnens livschanser finns det lite empirisk forskning kring, speciellt i Sverige (Yngwe, 2004; Lundström & Wiklund, 2000).

Studier visar att ju sämre den ekonomiska situationen är desto sämre är det psykiska välbefinnandet. Befinner man sig lägre ner i den sociala och ekonomiska hierarkin är risken större att drabbas av ohälsa (Strand, 1998; Starrin & Kalander-Blomqvist, 2001). Man vet att barn i familjer som lever med svag ekonomi har en förhöjd risk för ohälsa, låg utbildning, kriminalitet och missbruk som kan inverka menligt på barns utveckling, i jämförelse med jämnåriga som inte lever i familjer med svag ekonomi. Man har argumenterat för att det finns kausala samband mellan inkomst och utbildning samt mellan inkomst och hälsa (Yngwe, 2004; Lagerberg & Sundelin, 2005; Socialstyrelsen, 2006). I en svensk kohortstudie visar analysen att de barn som vuxit upp i en familj med ekonomiskt bistånd löper tre gånger så hög risk att själva bli bidragstagare än de barn som vuxit upp i familjer utan ekonomiskt bistånd (Stenberg & Hård af Segerstad, 2007).

Några studier har fokuserat på hur det är att leva med ekonomiskt bistånd. I en av dessa studier (Banisadr, 2001) finns åtskilliga citat av individer som är långvarigt bidragsberoende. En av dessa berättar följande som belyser en del av det ovan sagda:

Äldsta barnet red ju, men hon fick sluta för att jag inte hade råd med det. Då red hon 2-3 ggr i veckan, men sedan när jag inte hade råd att låta henne rida så började hon umgås med en helt annan slags människor, det kanske blir så. Hon har varit kriminell, började använda droger. Hon hade ju jättemycket kompisar och så i stallet. Det är ju en helt annan slags människor som håller på med hästar än de som håller på med droger och kriminalitet (Banisadr, 2001, s.38f).

Att leva med svag ekonomi påverkar livet på många olika sätt. Det kan t.ex. innebära att familjen inte kan åka på semester eller att barnen behöver avstå från fritidsaktiviteter som jämnåriga tar för givet. T.ex. berättar en mor att hon fått låna pengar av vänner för barnens utflykter, teaterbesök och resor med skolan. Hon berättar även att det har hänt att barnen sjukansmälts då hon inte haft råd att låta dem följa med på skolaktiviteten (Rädda barnen, 2002). Vidare så behöver de som är biståndsberoende ofta avstå från klädinköp som leder till att man får gå i för små skor och/eller slitna vinterkläder som inte håller kylan borta. Räkningar betalas ofta inte in i tid (Banisadr, 2001; Rädda barnen, 2002). Sammantaget ger detta en bild av att ekonomi är ett stort problem som orsakar andra bekymmer, då ekonomi är en fråga som kommer in i allt man vill göra och allt man gör. Allt är uppbyggt kring pengar och kring ekonomiska variabler i vårt samhälle, i vår globala värld.

Vad gäller sambanden mellan inkomst och hälsa visar Socialstyrelsen (1999) att de som är bidragsberoende under en längre tid i högre grad är arbetslösa och oftare oroar sig för sin ekonomi. De besväras också av ängslan, oro och ångest upp till fem gånger oftare än övriga, som inte har socialbidrag (Socialstyrelsen, 1999; Banisadr, 2001). De upplever våld och skadegörelse i sitt bostadsområde som vanligare och blir utsatta för stölder i högre grad än övriga (Socialstyrelsen, 1999). Barnen påverkas av att bo i ett område med hög risk för brott och våld då de kan internalisera detta (Nyman & Lönnerheden, 2004). Internalisering innebär att man tar in sin omgivning och påverkas av den, speciellt skolan och kompisar sätter avtryck och ger intryck som formar individen (Nationalencyklopedin; Egelund m.fl., 2001).

I familjer med ekonomiskt bistånd är stresskänslan ofta hög, likaså känslor av hjälplöshet och hopplöshet (Starrin & Kalander-Blomqvist, 2001). Just de två sist nämnda känslorna ökar i sig stresskänslan (Cederblad, 2001, s. 62). Stress kan ha funnits hos dessa individer sedan tidigare, just pga. att de ofta är överrepresenterade inom andra områden som kan ge stress, t.ex. arbetslöshet, ensamstående, missbruk osv. Det kan antas att bristande ekonomiska resurser ökar stressen i familjen. Stress, oavsett härkomst, påverkar föräldrarnas agerande som kan få konsekvenser för barnets självkänsla och skolprestation. Stress kan även leda till att familjer drabbas av spänningar och konflikter vilket kan påverka barnet negativt (Starrin, 1997; Lagerberg & Sundelin, 2000; Jönsson, 2001; SOU, 2001:55;). Man har sett tydliga kopplingar mellan föräldrars hälsa och barnens. Är den vuxnes socioekonomiska förutsättningar dåliga påverkar det barnet och bland låginkomsttagare, ensamstående föräldrar och lågutbildade har man funnit de mest sårbara barnen (Köhler, 2007).

Det är inte bara stress som dessa familjer känner av utan biståndsberoendet skapar, i många fall, också upplevelser av skam och stigmatisering (Jönsson 2001; Starrin & Kalander-Blomqvist, 2001; Rädda barnen, 2002; Goffman, 2003). Skam är den känsla som starkast påverkar identiteten och självbilden. Skam internaliseras i ens identitet och självbild då andra bekräftar det man själv känner. Skam kan också internaliseras om andra bekräftar det man tror att de känner och tycker om en, vilket då påverkar självbilden och identiteten (Starrin & Kalander-Blomqvist, 2001).

Studier tyder på att det finns en stor fientlighet gentemot bidragstagare (Golding & Middleton, 1982; Halleröd, 1993; Svallfors, 1996).

Ett sista exempel på att socialbidragstagare är en utsatt grupp framgår av en studie som genomfördes på barn födda i Sverige mellan 1992-1996, av Franzén m.fl.(2008). I denna studie tittade man på barnens socioekonomiska bakgrund. Man undersökte sedan hur många av dessa barn som hade varit placerade i dygnsvård före sin sjuårsdag. Dygnsvård är samhällsvård (placering i fosterhem och på institution) för barn och ungdomar upp till 18 år med psykisk och fysisk ohälsa, t.ex. t ex föräldrar som brustit i omsorgen eller egna beteenden som missbruk och kriminalitet (Forskningsrådet, 2008). Man delade in barnen i två grupper beroende på deras familjesituation. I studien kom man fram till att de tre starkaste indikatorerna på om barnen har varit placerade i dygnsvård var; ensamstående mor, en mor som högst har grundskoleutbildning och en mor som hade gått på socialbidrag under studiens gång. Studien varade i ca två år. Resultatet visade att hade man dessa tre faktorer i sitt liv så löpte man 250 gånger högre risk att hamna i dygnsvård innan sin sjuårsdag jämfört med gruppen som inte hade någon av dessa riskfaktorer (Franzén m.fl., 2008).

Hela situationen kring att leva med svag ekonomi blir en ond cirkel där orsaker och faktorer flyter in i varandra. Dock råder ingen tvekan om gruppens utsatthet och marginalisering. Barn till socialbidragstagare socialiseras in i en mindre gynnsam miljö än andra barn och internaliserar detta i sin uppfattning om omvärlden och sig själv. De blir drabbade om föräldern inte har pengar, som vi har beskrivit ovan, i form av uteblivna fritidsaktiviteter, avsaknad av nya kläder och får eventuellt stanna hemma från skolan. Man kan också dra paralleller till att mår förälder dåligt och/eller känner stress för att pengar inte finns kan det också leda till omsorgsbrist och/eller att känslorna överförs till barnen. Stressad förälder ger stressat barn, arg förälder ger argt barn osv. Barnen påverkas på ett eller annat sätt av fattigdom och socialbidrag.

2.4 Handläggningsförfarandet av familjer med behov av ekonomiskt bistånd

I socialtjänstlagen (4 kap. 1-6 §§ och 9 kap. 1-4 §§) regleras rätten till och förutsättningar för ekonomiskt bistånd. Enligt Socialstyrelsens rapport (2003) är det inte ovanligt att en familj levt på mycket låg ekonomisk nivå under lång tid innan de ansöker om ekonomiskt bistånd. Enligt Uppsala kommuns riktlinjer och Socialstyrelsen ska handläggningsförfarandet gå till som följer: vid ansökan om ekonomiskt bistånd ska handläggaren göra en individuell bedömning. Detta innebär att man samlar in ett helhetsperspektiv av familjens sammantagna situation. Vilket även ska innebära att man uppmärksammar och bedömer barnets situation. Handläggaren ska utreda familjens behov av hjälp och stöd tillsammans med den vuxne. Den sökande ska aktivt medverka i och påverka planeringen av försörjningsstöd, då slutmålet ska vara självförsörjning. Biståndet syftar till en tillfällig försörjning för att leda till självförsörjning. För att få bistånd måste den vuxne gå med på att han/hon ska göra vad denne kan för att försörja sig och bli oberoende av socialbidrag. Socialtjänsten får ställa rimliga krav på individen, att aktivt söka arbete eller öka sina möjligheter till anställning genom praktik och/eller utbildning samt rehabilitering om det behövs för att individen ska komma ut på arbetsmarknaden (Socialstyrelsen, 2003, s. 37f; Uppsala kommun, 2005/2006).

Vid bedömning av bistånd, enligt Socialstyrelsen och Uppsala kommun, ska handläggaren se till vilka resurser och behov som familjen har. Denne ska även ställa frågor om vilka svårigheter familjen har, vad familjen kan och vill samt på vilket sätt socialtjänsten kan bistå familjen. Om familjen har försörjningsstöd och samtidigt medger att det finns kontakt med annan enhet inom kommunens socialtjänst är ambitionen att samarbete och samordning ska ske i det sociala arbetet. Detta så att en helhetssyn uppnås, samt att det blir en tydlighet i ansvarsfördelning och planering av insatser. När man har gjort en utredning och ska bedöma och beräkna rätten till ekonomiskt bistånd räknas hushållets gemensamma inkomster och kostnader samman om det finns ett äktenskapsliknande samboförhållande eller partnerskap. I begreppet hushåll menas de medlemmar som bor under samma tak, så som makar, sambo, vuxna som lever under äktenskapsliknande förhållande och barn och ungdomar som föräldrarna är underhållsskyldiga för. Barnen har aldrig försörjningsskyldighet mot föräldrarna men barnets tillgångar, som är disponibla, kan beaktas vid beräkning av barnets del av försörjningsstöd (Socialstyrelsen, 2003 s. 37f; Uppsala kommun, 2005/2006).

Om biståndsbehovet bedöms bli längre än tre månader, ska en långsiktig arbetsplan formuleras i samråd med den enskilde individen. Denna plan ska innehålla sociala förhållanden, erfarenheter, resurser och behov samt vad individen vill uppnå ifråga om förändringar, medel och planering för att bli oberoende. I planen ska man också ta fram på vilket sätt uppföljning ska ske och hur den enskilde ska uppfylla villkor för bistånd, dvs. utbildning, praktik osv. Planen ska sedan följas upp och ses över regelbundet. I planen bör även barnets situation ingå. Om en familj från början inte bedömts bli långvarigt beroende av bistånd men behovet visar sig efter en tid kvarstå, står det i riktlinjerna att det är viktigt att handläggaren uppmärksammar detta. Handläggaren ska även se över situationen, att en arbetsplan utarbetas samt att barnens situation inte glöms. Alla beslut, så väl positiva som negativa, ska dokumenteras (Socialstyrelsen, 2003 s. 37f; Uppsala kommun, 2005/2006).

2.5 Barnperspektiv i handläggning av ekonomiskt bistånd

I en rapport från Socialstyrelsen (2003) nämner man viktiga punkter att ta hänsyn till och tänka på för att kunna ha ett barnperspektiv i handläggning av familjer med ekonomiskt bistånd. Ovan har getts en överblick över förfarandet i stort och vikten av att tänka på barnets situation har poängterats flera gånger om. På ledningsnivå nämns bl.a. att handläggarna ska ha

delegation att bevilja bistånd i alla former och över riksnorm (se bilaga 1). Ledningen ska också se till att handläggarna har kompetens att arbeta utifrån ett barnperspektiv samt att det finns stöd, hjälpmedel och rutiner i deras arbete för att kunna uppmärksamma barnen. Vidare ska ledningen ansvara för att det i kommunens riktlinjer står angivet hur barnperspektivet ska tillgodoses. Vad gäller handläggaren ska denne bl.a. bedöma vad som är barnets bästa utifrån en helhetsbedömning, med stöd i lokala riktlinjer och policydokument, barnkonventionen och med hjälp av de kunskaper som finns om barn och barns behov. Vid långvarigt ekonomiskt bistånd ska handläggaren i samarbete med föräldrarna uppmärksamma barnets behov och situation med tydlig koppling till den ekonomiska situationen samt att vid behov och i samråd med föräldrarna göra hembesök för att bedöma vilket bistånd familjen behöver med hänsyn till barnets behov (Socialstyrelsen, 2003, s. 7f).

2.6 Organisationens betydelse för handläggarna och deras arbetsprocess

Vi vill i detta avsnitt förklara det organisatoriska, socialbidragshandläggare som gräsrotsbyråkrater och den klienthanteringen som finns i socialtjänsten. Socialbidragshandläggare arbetar och verkar i en organisation som bestämmer det övergripande i arbetsförfarandet. Organisationen skyddar och gränsar handläggarnas arbete. Samtidigt har bidragshandläggarna en unik situation, utifrån att de är gräsrotsbyråkrater.

Det finns en mängd olika organisationsuppbyggnader. Allt från organisationer som består av två personer till stora och mycket omfattande organisationer med flera 1000 medlemmar. En definition på organisation, som vi anammat, är enligt Arhne (1994) att den ska bygga på samhörighet, förvalta gemensamma resurser, utöva en kontroll över sina medlemmar och att medlemmarna är utbytbara.

2.6.1 Handläggare som gräsrotsbyråkrat

Socialtjänsten är en omfattande organisation, med många instanser och chefsnivåer. Socialtjänsten är en byråkratisk organisation med ramar, rutiner och regler, där alla vet vad de ska göra och är som 'kuggar i maskineriet'. Ledarskapet är tydligt och hierarkiskt (Bolman & Deal, 2005). Organisationen med dess regler, lagar och rutiner utgör och sätter grunden för organisationens arbetssätt och arbetsförhållanden. Reglerna och rutinerna inom organisationen, är till för att trygga handläggaren, skydda denne mot personlig inblandning som kan bli för tung att bära och bidra till likartade bedömningar (Johansson, 2007). I Johansson (2007) benämns biståndshandläggarna som gräsrotsbyråkrater. De har till uppgift att möta och besvara enskilda individers behov av social service och hjälp. Gräsrotsbyråkraten har en gränsöverskridande position på det sättet att de har kunskap om de villkor som organisationen ställer och de behov individerna har. Handläggarna ska tillämpa organisationens regler, lagar och rutiner men då de är länken till medborgarna ges en viss grad av frihet och självständighet i handläggningsförfarandet. Organisationer kan aldrig detaljreglera arbeten som har med människor att göra men handläggarna måste passa in individens behov så att det passar organisationens åtgärds-kategorier (Johansson, 2007).

Johansson (2007) refererar till sociologen Max Weber som ansåg att det bästa sättet för arbetarna att hitta ett hanterbart arbetssätt är att förvandla socialt handlande till rationellt organiserat handlande. Detta är då ett sätt för den byråkratiska organisationen att hantera en stor mängd människor. Vilket gör organisationen mer effektiv och underlättar kontrollen av klienterna. Rent teoretiskt innebär rationellt organiserat handlande att den byråkratiska organisationen endast tar hänsyn till den information som bedöms vara relevant för uppgiften (Johansson, 2007). "För att åstadkomma denna förenkling har den moderna byråkraten uppfunnit 'fallet'" (Johansson, 2007, s. 43). Varje ärende som hamnar på socialtjänsten,

handläggarnas bord, blir ett fall. Varje klient ses som ”ett fall”, ett objekt och inte en individ. Men organisationen kan inte ta bort individperspektivet helt. Organisationens möjligheter att granska allt handläggaren gör när den träffar sina klienter är mycket små, vilket ger handläggaren handlingsfrihet inom organisationens ramar. Denna handlingsfrihet kan handläggaren sedan bygga sitt klientarbete på. Detta leder till en möjlighet för individuella skillnader i arbetet och att nyansera bedömningarna och besluten. Genom handläggares handlingsfrihet kan organisationen utvecklas och blir inte ett stort hjul som bara snurrar och snurrar på samma sätt, år efter år. Även om det ofta är från toppen som beslut om förändringar kommer, så är det viktigt att komma ihåg att mycket av kompetensen finns hos ”markarbetarna”. Det är de som träffar klienterna och på så sätt ser vad som behöver förändras (Johansson, 2007).

2.6.2 Påverkan

Det är troligt att delaktighet i en organisation är viktig för individen och den anställde (Bolman & Deal, 2005). Detta kan ibland vara svårt om man på personlig nivå inte håller med om de riktlinjer och arbetsrutiner som finns. Då kan en konflikt uppstå mellan det organisatoriska och det individuella. Det finns studier som tyder på att socialarbetare ofta styrs av sina personliga känslor och övertygelser när de fattar beslut och att de inte fattar beslut enbart utifrån socialtjänstens lagar och regler (Sundell & Egelund, 2002). Som vi beskrev i avsnittet ovan har handläggarna ett ansvar gentemot två olika håll som de måste förhålla sig till (Johansson, 2007). Detta inverkar på arbetet i två plan, det personliga och yrkesmässiga.

Det är en svår uppgift att jobba med klientarbete oavsett organisationsform men det är tänkbart att sådant arbete är speciellt svårt i en byråkratisk organisation. I en byråkratisk organisation är, som tidigare nämnts, hierarkin satt och styrningen/beslutsvägen är uppifrån och ner. I dessa organisationer är det svårt att genomföra förändringar (Bolman & Deal, 2005). Sammantaget bidrar detta till att försvåra arbetet. Socialtjänsten är, som sagt, en byråkratisk organisation och dess styrka anses ofta vara att behandla rutinuppgifter korrekt och likartat. När det gäller arbete som rör familjer med barn är det viktigt med lyhördhet för olikheter och nyanser. Det är även viktigt med närhet och kontakt. Detta är inte byråkratins styrka och det finns flera studier som tyder på att denna kontakt går förlorad i byråkratiskt inriktade organisationer (Sundell & Egelund, 2002).

Sundell & Egelund (2002, s. 145) refererar till Håkansson och Stavne (1983) som har gjort studier på socialarbetare och hävdar i sina slutsatser, att ”det är omöjligt för socialarbetare att leva upp till kraven på objektivitet och neutralitet i handläggningen och samtidigt ha en stark inlevelse i de personers situation som de är satta att utreda”. Det torde göra det ännu svårare med påtryckning om och uppmärksamheten kring att barnen och deras situation också ska tas hänsyn till när den vuxne ansöker om bistånd. Barnperspektivet består av tre olika nivåer; barnets eget perspektiv, det vuxna barnperspektivet och samhällets barnperspektiv. För att ett barnperspektiv ska kunna bejakas är det då viktigt att i handlägningsärenden belysa alla dessa nivåer (Socialstyrelsen, 2007). Här blir det viktigt att organisationen förändras så att det blir lättare för handläggaren med handlingsutrymme men också att handläggarna känner att de får stöd från organisationen i den utsträckning de behöver (Johansson, 2007). En organisation kan agera som både trygghet och hinder i utförandet av arbetsuppgifter. Men målet är att arbetarna ska uppfatta organisationen som stöttande och utvecklande (Bolman & Deal, 2005)

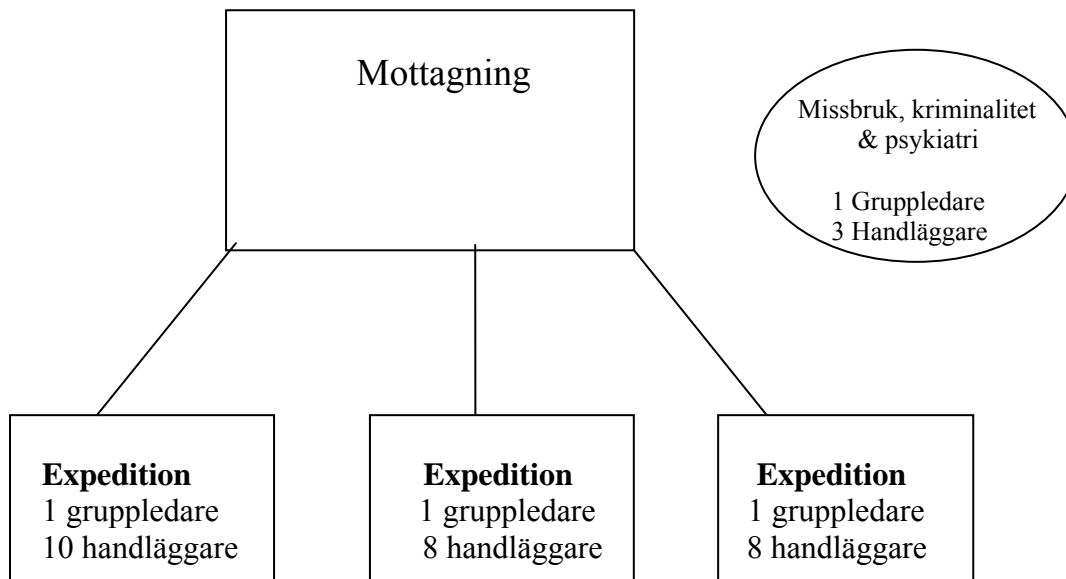
Vid handläggning av ekonomiskt bistånd finns ett brett och individuellt behovsstöd från klienternas sida. Därför är det viktigt att socialarbetarna får möjlighet att se individen och inte

”fallet”. De måste få ha en grad av handlingsutrymme i sitt arbete med dessa för att bemöta klienterna på ett bra sätt.

2.7 Organisationsbeskrivning av socialbidragsenheten

Socialtjänsten skiljer sig från kommun till kommun vad gäller uppbyggnad. Organisationen för handläggning av ekonomiskt bistånd i Uppsala kommun är uppbyggd så att alla de som söker bistånd vänder sig till Socialbidragsenheten. Där första steget är att den bidragssökande kommer till en huvudmottagning. Vid denna enhet är ca.15 socialsekreterare anställda. Deras funktion är att göra en första bedömning av klienten och därefter vid behov slussa ärendet vidare till annan enhet inom Socialbidragsverksamheten. För den fortsatta socialbidragshandläggningen ansvarar då en socialbidragshandläggare. Inom socialbidragsverksamheten finns 29 socialbidragshandläggare fördelade på socialbidragsenheterna; rehabilitering, resurs och särskilda insatser. Inom en av dessa tre enheter finns en grupp socialbidragshandläggare (tre tjänster) som bara handlägger svårare ärenden såsom missbruk, kriminalitet och psykiatri. Det finns två extra socialbidragshandläggare som tillhör Socialbidragsenhet rehabilitering. En av dessa socialbidragshandläggare är en tillfällig extra förstärkning och den andra en halvtidspooltjänst.

Klienterna fördelas på de olika expeditionerna beroende på vilket datum i månaden de är födda. Klienter som är missbrukare, kriminella och psykiskt sjuka, skickas direkt till enheten för enbart sådana ärenden. Att man delat in det månadsvis är för att ge en jämnare arbetsfördelning och underlätta arbetsbördan. Varje bidragsexpedition har en gruppledare som arbetsledare. Gruppledaren har socionomutbildning men för socialbidragshandläggartjänsterna finns inget formellt utbildningskrav. Utbildningsnivån varierar därför inbördes i gruppen. När det gäller beslutsordningen finns delegationsbestämmelser som är antagna på politisk nivå, där gruppledaren har huvudansvaret för arbetet och besluten i gruppen. Handläggarnas arbetsuppgift är att samla in information om familjen och dess situation. Informationen ska ligga till grund för beslut om vidare bistånd och andra insatser. All handläggning sker i samråd med gruppledaren och inga beslut tas utan dennes godkännande. Handläggarna diskuterar sina ärenden med gruppledaren, tillsammans sker en bedömning och gruppledaren kan ge förslag på beslut. Vid tveksamheter eller vid principiellt viktiga beslut diskuteras ärendet i arbetsgruppen och frågan presenteras då av handläggaren. Dessa gruppträffar sker cirka en gång i veckan. I mycket speciella fall kan ärendet lyftas till politisk nivå för beslut (Personlig kommunikation med Gun Johansson-Öhrnell, kvalitetsutvecklare inom Uppsala kommun)

Figur 3: Visar socialbidragsenhetens uppbyggnad i Uppsala kommun.

2.8 Syfte och Frågeställningar

Eftersom forskningen tydligt visar på att familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd är en mycket utsatt grupp (t.ex. Banisadr, 2001; Lundström & Wiklund, 2000), har detta fått socialtjänsten i vissa kommuner att börja tänka mer på barnen i dessa familjer. Socialtjänsten i Uppsala kommun arbetar nu för att barnperspektivet ska lyftas fram även i handläggning av försörjningsstöd. I Uppsala län finns enheten för FoU-stöd (Forskning och utveckling) som arbetar med att få ut forskning i praktiken. Enheten för FoU-stöd har ett nära samarbete med socialtjänsten i Uppsala kommun. Rapporter tyder på att långvarigt försörjningsstöd verkar vara en stark indikator på en överrisk för begynnande sociala problem och inte bara att familjen har ekonomiska svårigheter (Socialstyrelsen, 2006). Enheten för FoU-stöd, vid Regionförbundet Uppsala län har engagerat sig i frågan om barn i familjer med försörjningsstöd och har kontaktat Institutionen för psykologi vid Uppsala universitet, för att om möjligt få området belyst i en studentuppsats. Referensgruppen för FoU, är intresserade av att få en ökad förståelse för hur socialarbetare gör och hur de tänker, kring arbetet med barnfamiljer med försörjningsstöd. Vi tycker detta arbete är viktigt och vill gärna vara med i utvecklingsprocessen. Uppsatsen är tänkt att fungera som ett första steg i ett utvecklingsarbete kring detta område inom socialtjänsten i Uppsala län.

Syftet med föreliggande studie är att beskriva hur socialarbetare resonerar och agerar kring barnfamiljer som är i behov av ekonomiskt bistånd under en längre tid för att trygga sin försörjning.

För att uppnå syftet ställs följande frågeställningar upp för utforskning:

1. Finns det särskilda handläggningsstrategier i förhållande till familjer med ekonomiskt bistånd?
2. Hur resonerar socialarbetare kring den riskproblematik som gäller för barn vars föräldrar uppstår ekonomiskt bistånd under en längre tid?
3. Finns det resurser och stöd inom organisationen som underlättar respektive försvårar handläggningen av familjer med ekonomiskt bistånd?

3. Metod

I detta avsnitt presenteras studiens design; urval, deltagare, instrument, procedur och databearbetning.

Vi är som sagt intresserade av att kartlägga hur det ser ut inom socialtjänsten kring frågor om barnperspektivet samt vad och hur handläggare gör vid handläggning av familjer som är biståndsberoende. Enheten för FoU-stöd är, som tidigare nämnts, intressenter i detta vilket har gjort att vi haft möjligheter att nyttja FoU och deras kontakter till vår datainsamling och databearbetning. Vi har valt att distribuera enkäten till handläggare (n=29) och intervjuat gruppleddare (n=4) för att öka vår kunskap inom området. Vi valde dessa två strategier för att fånga upp hela organisationen, då vi ansåg detta som bästa sätt att öka vår kunskap i ämnet och för att få så djup förståelse som möjligt.

Anledningen till att vi valde enkät som instrument är för att vi ville fånga upp alla handläggares inställning. Fånga eventuella variationer och få så stort spektrum som möjligt, vilket hade varit ogenomförbart med enbart intervjuer utifrån studiens tidsram och resurser. Enkätfrågorna är konstruerade så att de ska ge en bild av hur handläggare gör och deras attityd till handläggning av familjer med ekonomiskt bistånd. Framför allt utifrån ett barnperspektiv. Det är skalfrågor som följs av att handläggarna själva ska beskriva sin arbetssituation, just för att fånga in handläggarnas egen uppfattning.

För att få en djupare förståelse av organisationens arbete kring och med dessa familjer så har vi gjort fyra stycken djupintervjuer med gruppleddarna för varje enhet. Dessa gruppleddare har en nyckelroll i handläggningen av biståndsärenden i och med att de har den formella beslutsrätten i biståndsärenden. Dessutom har de en god överblick av biståndshandläggningen. Genom att handläggarna regelmässigt konsulterar dem vid biståndsärenden med svår gränsdragningsproblematik.

3.1 Urval av litteratur och litteratursökning

Efter ämnesvalet så gjorde vi en kunskapsöversikt över ämnesområdet för att skapa en bild av vad man vet idag. Helt enkelt försökte vi skapa oss en uppfattning om vad det finns för tidigare forskning om läget i Sverige inom det valda ämnet. Vid det första mötet på FoU-stöd fick vi olika forskningsrapporter och utdrag från Socialstyrelsens hemsida av Lena Chirico på Regionförbundet. Litteratursökningar gjordes därefter i Uppsala Universitets bibliotekskataloger, via Socialstyrelsens hemsida, Uppsala kommuns hemsida samt via sökmotorer som Google. De sökord som användes var ekonomiskt bistånd, försörjningsstöd, socialbidrag, bidragstagare, utsatt grupp, riskgrupp, fattig samt fattigdom. Dessa sökord kombinerades även med varandra. Relevant forskning hittades även i litteraturen och genom referenser i litteraturen. Båda uppsatsförfattarna har tagit del av forskning vi granskade närmare inom ämnet. När syfte och frågeställningar formulerades avgränsades litteraturen så

att endast litteratur som vi ansåg var tillämplig för studien togs med. Ny sökning gjordes på de ovannämnda sökmotorerna med nya sökord som långvarigt ekonomiskt bistånd, handläggare, bidragshandläggare, socialtjänsten, social utsatthet samt organisation. Dessa sökord kombinerades med varandra samt de ovanstående sökorden. I övrigt så har vi tagit del av offentlig statistik om socialbidrag. Nästan all utländsk forskning har valts bort då vår studie syftar på svenska förhållanden. Litteratur och forskning om absolut fattigdom, fattiga barn i definitionen absolut fattigdom och handläggares hälsoproblem relaterat till arbetet valdes bort. Absolut fattigdom är inte relevant då familjer som är bidragsberoende inte är drabbade av denna typ av fattigdom. Syftet med studien är att undersöka handläggares arbetsrutiner och inte deras hälsa därför uteslöts denna litteratur. Tidigare forskning om organisation med relevans för studien använts.

3.2 Deltagare

Studiens enkät distribuerades till alla handläggare (n=29) på Socialbidragsenheten i Uppsala Kommun. Vi fick ett bortfall på tre personer (10,3%). En person valde att inte svara pga. kort anställningstid. De två andra kunde inte svara på enkäten av skilda anledningar. 26 personer svarade på enkäten

Studiens intervjuer genomfördes med gruppledarna för varje enhet (n=4) inräknat den som har ansvaret för dem som handlägger de tyngre fallen (missbruk, kriminalitet och psykiatri).

3.3 Instrument

Då tidigare studier inte gjorts på området så finns inget tidigare instrument som vi kunnat använda oss av. Därför utformades en enkät (bilaga 4) i enlighet med Enkätbokens instruktioner (Trost, 2007). I Enkätboken ger Trost tips på hur man kan ställa frågor, vilka frågor man kan ställa och vilka svarsalternativ man kan ha. Enkätfrågorna konstruerades utefter att komma åt hur handläggare gör i handläggning av familjer med ekonomiskt bistånd. Frågorna berör om handläggarna är medvetna om riskfaktorer för barnen i dessa familjer. Om och hur de berör barnperspektivet i sitt arbete och om det finns stöd samt resurser inom organisationen. Enkäten pilottestades på tre handläggare i Knivsta kommun vilket resulterade i några språkändringar. Av dem som pilottestat enkäten så tyckte ingen att frågorna var svåra att förstå, jobbiga eller onödiga. De hade endast kommentarer på ordval och meningsbyggnad i våra frågor.

Vi har utformat en intervjuguide (se bilaga 5) utifrån vad Steinar Kvale (1997) och Jan Trost (1997) benämner som kvalitativa intervjuer. Detta innebär enkla frågor som ska ge utrymme för innehållsrika svar, så kallade semikonstruerade frågor. Dessa har varit öppna och i mångt och mycket strukturerade. Intervjuguiden har utarbetats i samråd med Stefan Wiklund men är en icke-beprövad nykonstruktion. Detta är ofta fallet vid fältundersökningar och intervjustudier.

3.4 Procedur

Uppdragsgivare för studien har varit Regionförbundet Uppsala län, enheten för FoU-stöd. Frågeställningar och syfte med undersökningen har tagits fram i samråd med FoU och vår handledare. Kontakten med socialbidragsverksamheten har upprättats via Gun Johansson-Öhrnell, som arbetar som kvalitetsutvecklare inom Uppsala kommun, Arbetsmarknadsinsatser och vuxenutbildning. Genom henne har enkäten distribuerats till de olika enheterna på socialbidragsverksamheten. Distribution av enkäten har skett på ett av deras veckomöten. Hon har stått för information om studien samt att motivera handläggarna till deltagande. Alla

deltagare har getts information om studiens syfte, konfidentialitet, avidentifiering av data, och att deltagandet är frivilligt. Under ifyllandet av enkäten har Gun JÖ inte varit närvarande. Varje grupp har fyllt i enkäten i slutet av sitt veckomöte. De har fått god tid, ca 20-30 minuter, att svara på enkäten. Detta för att säkra att svaren blev så utförliga och tillförlitliga som möjligt. Svaren har sedan samlats in av Gun JÖ och getts till oss så snart alla grupper fyllt i enkäten. Enkäten distribuerades till Gun JÖ i ett kuvert. Gun JÖ har fått tydliga instruktioner om att lägga enkäterna i ett kuvert i samband med att de samlades in. Vi har ombett henne att enbart ge ut och samla in enkäten. De enda som haft tillgång till svaren är således uppsatsförfattarna.

Gun Johansson-Öhrnell har varit den som bokat in tider med gruppledarna så att vi har kunnat genomföra våra intervjuer. Intervjuerna har skett på en för respondenten trygg plats där vi kunde tala ostört. Enligt Trost (1997) har val av plats en viss betydelse för trovärdigheten av intervjun. Han menar att känner personen sig trygg med och i miljön slappnar den av och samtalen kommer så i fokus. Samtliga respondenter, utom en, valde att bli intervjuade på sina tjänsterum. Den som inte valde sitt tjänsterum hade bokat ett grupprum bredvid sitt tjänsterum. Intervjuerna varade mellan 40 och 60 minuter och har genomförts av en och samma uppsatsförfattare. Då frågorna är semistrukturerade skiftade tiden för varje intervju. Att det är samma uppsatsförfattare som utför intervjuerna har att göra med att undersökningsinstrumentet inte ska skilja sig åt. Vi vill ha en likvärdig intervjusituation för samtliga respondenter. Innan intervjun började gavs information om studiens syfte, att deltagandet var frivilligt, att avidentifiering skulle ske för att trygga anonymitet och att förfarandet kunde avbrytas när som helst. Vidare gavs information om hur intervjun var tänkt att gå till. Intervjuerna spelades in på diktafon efter att vi frågat om respondenten accepterade en ljudupptagning av intervjun. Anteckningar fördes under intervjuns gång som ett extra minnesstöd. Skälet till att diktafon användes var för att underlätta datainsamling, så att vi inte skulle riskera att missa något.

3.5 Databearbetning

Enkäten sammanställdes direkt efter att vi hämtat dem från Gun Johansson-Öhrnell. Vi läste enskilt in oss på svaren och kodade sedan de enskilda svaren på hela enkäten för varje individ. Svaren las sedan, från varje fråga, samman för hela gruppen. Sammanställningen gjordes i ett Word-dokument. Större delen av svaren redovisar vi med deskriptiv statistik, frekvenstabeller och diagram. Vi har använt oss av programmet Excel. Kommentarer har valts ut från enkäten som vi fann mest relevanta för att belysa handläggares strategier, riskproblematikens inverkan på arbetet samt resurser och stöds inverkan på handläggning av familjer med ekonomiskt bistånd. Vi har även tagit ut de flesta generella resonemang och ageranden samt avvikande sådana från enkäten som redovisas i löpande text.

Intervjuerna transkriberades i sin helhet kort efter att de genomförts. Transkriberingen skedde i tre fall av fyra i hemmet, på den egna datorn. I ett fall fick vi låna ett rum på enheten för FoU-stöd samt utrustning som underlättade transkriberingsarbetet. Transkribering innebär att allt på bandet skrivs ut ordagrant, vilket inkluderar hummanden, pauser, harklingar osv. Transkribering av intervjuerna tog mellan 7-10 timmar per intervju att genomföra och gjordes av en och samma uppsatsförfattare, med undantag för en intervju som skrevs ut av den andra uppsatsförfattaren. Samma uppsatsförfattare användes, så långt det var möjligt, vid transkribering för att utskriften från varje intervju skulle genomgå samma förfaringssätt och bli så lika som möjligt.

Intervjuerna har enskilt lästs igenom och analyserats av uppsatsförfattarna, för att var och en först ska bilda sig en helhetsbild. Därefter diskuterade och sammanfattade vi varje intervju på ett papper, efter det vi tyckte var relevant för våra forskningsfrågor och det som gjort mest intryck på oss under intervjun. På detta sätt tog vi bort allt ointressant material och oväsentligheter som inte har med intervjufrågorna att göra (Trost, 1997, s. 114; Kvale, 1997, s. 171), för att underlätta för analysarbetet. Vi läste gemensamt igenom utskrifterna åtskilliga gånger och strök under med överstryckningspennor för att kunna se och hitta relevanta svar, klassificeringar och mönster i intervjuerna. Detta är en fördel menar Trost (1997, s. 118) då man ställer samma analytiska frågor till alla sina intervjuer och redovisar detta i studien. Vi gjorde också en gemensam sammanställning utifrån vår intervjuguide för att lättare kunna se likheter och skillnader i svaren. Därefter tematiserade vi materialet efter följande: handläggningsstrategier, riskproblematik, resurser och stöd som ska samspela med tidigare forskning, organisationspsykologiska utgångspunkter och insamlad empiri.

Den analysstrategi som vi valt är meningstolkning och meningskoncentrering (Kvale, 1997, s.174ff). Meningstolkning menar Kvale går utöver strukturering av de direkta innebörderna i en text, till mer eller mindre spekulativa tolkningar av texten. Kontexten för tolkningen kan t.ex. utgöras av teori. Kvales innebörd av meningskoncentrering är att uttalanden formuleras mer koncist. Den väsentliga innebörden av det sagda omformuleras i några få ord.

4. Studiens trovärdighet

4.1 Validitet

Validitet baseras på att vi som forskare ska se om vi mäter det vi verkligen vill mäta (Trost, 1997, s. 101; Kvale, 1997, s. 215). Kvale för diskussionen vidare med citat från Pervin (1984, s. 48) där validitet hänförs till 'den utsträckning i vilket våra observationer verkligen speglar de fenomen eller variabler som intresserar oss'. Validitet handlar i huvudsak om att dra riktiga slutsatser. Vi har försökt beskriva metoden så gott det går för att läsaren själv ska kunna dra slutsatser kring studiens trovärdighet.

4.1.1 Enkätens validitet

Vi har med enkäten gjort en totalundersökning med ett litet sample. Vad gäller validiteten på vårt instrument så har vi inte kunnat jämföra med något etablerat instrument då enkäten är en nykonstruktion. Vad gäller enkäten så anser vi att den har god intern validitet (i vilken grad alternativa förklaringar till resultatet kan uteslutas) och begreppsvaliditet (mäter vi det vi avser att mäta). Vi kan utesluta de flesta hot mot den interna validiteten; urvalsbias med att vi har tagit med alla handläggare, mognad och historia är inte troliga förklaringar till resultatet då studien pågått under kort tid, vi har ett lågt bortfall som inte borde ha någon påverkan på resultaten.

Våra begrepp i studien är klart formulerade och alla inom sammanhanget (handläggarna) svänger sig med begrepp som ekonomiskt bistånd, insatser, ärenden, resurser, stöd och dylikt dagligen. Enkäten har många frågor där handläggarna själva ska beskriva vilket gör svaren subjektiva. Respondenterna kan ha tolkat frågorna olika, respondent bias, samt att uppsatsförfattarna har en tolkning på frågan som kan ha lett till misstolkning av svaren. Dock torde detta inte vara så troligt då frågorna är korta och rör sådant de dagligen sysslar med eller berör på det ena eller andra sättet. Vi anser inte att vi haft några förväntningar på vad svaren kan tänkas bli då studien är explorativ och det intressanta är vad handläggarna svarat inte vad vi tycker de borde svarat. Vi kan inte generalisera till en annan population eller miljö, så den

externa validiteten är låg. Vi skulle kunna generalisera till liknande population i liknande miljö, t.ex. annat arbete som innefattar myndighetsutövning där man möter utsatta individer.

4.1.2 Intervjuernas validitet

Vad beträffar intervjun och dess validitet har vi forskare försökt att tänka på den bit vi kan påverka t.ex. genom att ställa följdfrågor för att hitta den mest rättvisande informationen, vilket ger högre validitet. Vi har även försökt att inte empatisera utan vara nyfikna utforskare utan att värdera det sagda. Dock för detta in oss på områden som vi inte kan kontrollera för, t.ex. hur ärligt svarar respondenten? I intervjustudier finns alltid en risk att respondenten vill lägga fram en fördelaktig bild av sig själv och sitt arbete. Vi anser att så kan ha varit fallet vid några av frågorna men att vi har försökt gå försiktigt fram så att försvarsställning inte skulle intas. Vi anser oss ha lyckats med detta då alla respondenter på övervägande av frågorna svarade hur arbetet går till samt hur det är och inte hur de önskade.

4.2 Reliabilitet

Reliabilitet i en studie är mätningens tillförlitlighet. Hur väl man kontrollerat för slumpmässiga fel och studiens reproducerbarhet. Vi har försökt beskriva vårt tillvägagångssätt och på så sätt höja tillförlitligheten samt att läsaren själv ska kunna göra en bedömning av studiens reliabilitet. Nedan ska vi beskriva tillförlitligheten hos respektive instrument. I enlighet med Trost (1997, s 99) har vi, till stora delar, utgått ifrån dessa kriterier när vi sett på studiens tillförlitlighet:

- *Kongruens*, har att göra med likheten mellan frågor som avses mäta samma sak.
- *Precision*, intervjuarens sätt att registrera svaren.
- *Objektivitet*, skilda intervjuares sätt att registrera. Registrera samma sak innebär hög objektivitet.
- *Konstans*, tar upp tidsaspekten och förutsätter att fenomenet eller attityden eller vad det kan vara fråga om inte ändrar sig.

4.2.1 Enkätens reliabilitet

I enkäten hade vi några frågor som mätte samma sak, så kongruensen är skälig. Den hade kunnat göras bättre genom att ha ännu fler varierande frågor som skulle mäta samma sak. Där gjordes en avvägning mot att enkäten skulle kännas för lång och att svarsfrekvensen i så fall troligen inte skulle blivit lika hög. Enkäten lästes och tolkades av båda forskarna individuellt för att sedan registreras/kodas gemensamt. Individuell kodning för att få interbedömarreliabilitet. Precision i fråga om enkäten är inte tillämplig. Däremot objektivitet i vad vi utläst och uttolkat ur enkäten, där var vi av samma åsikter. Enkäten utfördes under kort tid så vi anser inte att konstansen påverkats hos de enskilda individerna.

4.2.2 Intervjuernas reliabilitet

En reliabilitetsstärkande strategi är att vi använt oss av en intervjuguide som ett första steg när vi valde intervju som instrument. Vidare ville vi uppfatta så många nyanser som möjligt hos våra respondenter i deras svar så intervjuerna lästes, lyssnades och tolkades individuellt. Detta gjordes uttömmande, tills man inte kunde finna något nytt i materialet. Det vi fann i materialet jämfördes sedan mot varandra, för att finna att vi hade hög objektivitet. Med det menar vi att vi registrerat liknande svar och mönster av vikt för uppsatsens syfte. Detta gjorde vi också för att stärka interbedömarreliabiliteten. Konstans är annars inte aktuell på samma sätt som i kvantitativa studier, då man här, i kvalitativa intervjuer, utgår från att individer är föränderliga och aktiva. Vad gäller konsistens beträffande instrumentet så är själva poängen med kvalitativa intervjuer att se på förändringar, inte att förhållanden ska vara stabila som kvantitativa studier förutsätter. Vi har haft samma intervjuare och intervjusituation för att det

ska bli så lika som möjligt i miljön, säkra stabilitet. Vi har noggrant försökt beskriva tillvägagångssättet men att replikera från kvalitativa studier är svårt då det handlar om aktiva och föränderliga miljöer och betingelser. Att göra fler tester för att höja reliabiliteten är en omöjlighet inom studiens utsatta tidsram.

För att undvika intervjubias har den som intervjuat förhållit sig neutral till respondenten utan att för den skull tappa intresset och dialogen med denne. Intervjupersonen har ställt följdfrågor när det så krävts, undvikit påståendefrågor samt yttranden som 'jag förstår'. Påståendefrågor och jag- förstår-yttranden minskar studiens trovärdighet (Trost, 1997, s. 102). Vad som menas med bias är att kunskapen ska vara tillförlitlig, undersökt och kontrollerad för. Kunskapen ska vara fri från förvanskning (Kvale, 1997). Vi har försökt att vara objektiva och inte lägga in våra värderingar i frågorna och dialogen under intervjun. Ledande frågor har undvikits. Intervjubias kan inte helt uteslutas men vi har haft det i åtanke.

Andra bias har vi försökt utesluta genom att inte låta egna värderingar och våra teoretiska utgångspunkter påverka utförandet och slutsatserna i undersökningen. Man kan aldrig utesluta förförståelse, erfarenheter och värderingar men vi har haft det i åtanke och försökt gå in som noviser. Respondentbias är ett annat hot som kan inverka på studiens trovärdighet men vi har inte läst av något undvikande i förhållande till någon av våra frågor till respondenterna under intervjuerna. Intervjuerna är som sagt grundade på frivillighet och anonymitet för att undvika att respondenterna upplever tvång, vilket i så fall skulle kunna påverka reliabiliteten. I vår enkät finns det däremot svarsluckor som vi som forskare har begrundat orsaker till. Ett skäl skulle kunna vara att respondenten inte vill dela med sig av sin information.

4.3 Triangulering

Tanken bakom triangulering är att öka trovärdigheten i studien och höja dess kvalitet genom att använda olika metoder (Decrop, 1999; Jensen, 1995). Det vi har använt oss av är datatriangulering genom att samla data från handläggare och deras närmaste chefer, gruppledarna. Vi har även använt metodtriangulering då vi kombinerat kvantitativ metod, enkät, med kvalitativ metod, intervju. Forskartriangulering har vi uppnått genom att båda forskarna har analyserat resultatet samt konsulterat vår handledare som regelbundet har granskat och gett återkoppling på det vi fått fram och skrivit.

4.4 Generaliserbarhet

I kvalitativa studier är urvalet ofta litet så möjligheter att göra generaliseringar är därmed små och begränsade. När man talar om generaliseringar utifrån kvalitativa studier talar man om tre former: naturalistiska, statistiska och analytiska generaliseringar (Kvale, 1997, s. 210). Vad gäller den statistiska generaliserbarheten är den god, då alla handläggare och deras gruppleddare inom Uppsala kommun ingått i studien. I vårt fall vad gäller den analytiska generaliseringen skulle man kunna generalisera till handläggare inom liknande organisation som den i Uppsala kommun, häri ligger svårigheten med subjektivitet och individualitet. Den naturalistiska generaliseringen syftar till att verbalisera tyst kunskap som den enskilda individen har. Detta kan kopplas till de uttalanden vi fått på våra intervjufrågor.

4.5 Etik

Etiska aspekter inom forskning är viktiga att ha i åtanke och ta ställning till. Det finns fyra huvudkrav vid etiska ställningstaganden: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet bygger på att forskaren ska informera deltagarna om deras uppgift i studien samt vilka villkor som gäller för deras

deltagande. När det gäller samtyckeskravet så innebär det att forskaren ska inhämta forskningsdeltagarens samtycke samt att deltagarna själva ska vara medvetna om, hur länge och på vilka villkor de ska delta. Konfidentialitetskravet bygger på att all information som inhämtas enbart ska hanteras av forskaren. Utomstående ska inte få tillgång till upplysningarna och materialet. Nyttjandekravet syftar till att personuppgifter och personutsagor endast får användas för forskningsändamål. Informationen ska även avkodas så att deltagarnas identitet inte kan röjas (Vetenskapsrådet). Vad gäller att inhämta samtycke, konfidentialitet och informera deltagarna om studien så har vi gjort det på ett tydligt och utförligt sätt. Samtycke har inhämtats muntligt. Gun JÖ har getts muntliga instruktioner om vad hon ska säga vid enkätdistributionen till deltagarna om det ovanstående. Vid den första kontakten med intervjupersonerna har Gun JÖ blivit ombedd att informera om samtycke, konfidentialitet och studiens syfte. Vi har sedan, som man kan se i intervjuguiden, berättat vid intervjustarten om etiska föreskrifter, som bl.a. de ovan. Konfidentialiteten hanteras så att det i studien inte framgår några namn eller identifierande drag. Vi kan inte garantera att identifierande drag inte kommer att förekomma. Gruppledarna kanske kan bli igenkända då de är få och det är små grupper som arbetar tätt tillsammans.

5. Resultat

Redovisning av resultaten kommer att ske i två avsnitt. I det första avsnittet kommer resultaten att presenteras i data från enkäten. I det andra avsnittet redovisas resultaten från intervjuerna med gruppledarna. Empiri från intervjuerna kommer att redovisas utifrån tre teman: handläggningsstrategier, problemproblematik, resurser och stöd. Uppsatsen avslutas med en diskussion och analys av resultaten som framkommit i studien.

I resultaten från enkäten är resurser och stöd en kategori men i intervjuerna är det två separata. Detta är för att resurser dök upp som en viktig faktor i intervjuerna och vi var inte medvetna om dess betydelse när vi konstruerade enkäten.

5.1 Enkätresultaten

Resultatet från enkäten kommer att redovisas utifrån ambitionen att täcka frågeställningarna. Det vi fann i enkätsvaren som kan kopplas till handläggningsstrategier har vi redovisat under följande rubrik; *Handläggning av särskilda insatser till familjen*. Det materialet som omfattar riskproblematiken har vi lagt under rubriken *riskproblematik*. Vad beträffar enkätsvar som rör stöd och resurser har vi lagt under följande rubrik: *stöd och resurser*. Resultaten från enkäterna redovisas i frekvenstabeller och figurer. Varje tabell täcker en frågeställning. Tabell 1 täcker frågeställning ett osv. Svar från enkäten kommer även att tas upp i löpande text.

5.1.1 Handläggning av särskilda insatser till familjen

I detta avsnitt redovisas om handläggarna brukar handlägga familjer med ekonomiskt bistånd på ett annorlunda sätt än deras andra ärenden samt om de föreslår andra insatser än ekonomiskt bistånd för barnfamiljer och om insatserna påverkas av att det finns barn i familjen. Vi redovisar också vad handläggarna tycker skulle kunna förbättras i ärenden som rör biståndsberoende barnfamiljer.

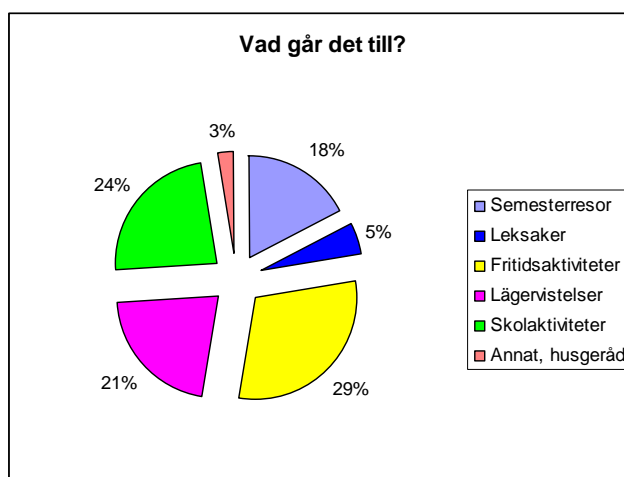
Tabell 1 Redovisar frågor som rör frågeställning 1.

Brukar du handlägga familjer med långvarigt bistånd annorlunda?		
<i>Svar</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Ja	3	11,5
Nej	23	88,5
Rekommenderar du andra insatser?		
<i>Svar</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Ja	16	61,5
Nej	10	38,5
Rekommenderar du utökat bistånd i barnfamiljer?		
<i>Svar</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Ja	23	88,5
Nej	3	11,5
Berör du barnets situation i handläggningen?		
<i>Svar</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Ja	23	88,5
Nej	3	11,5
Har du förslag på insatser till familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd?		
<i>Svar</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Ja	9	34,6
Nej	17	65,4
Kan någonting förbättras kring handläggningen av familjer?		
<i>Svar</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Ja	13	50
Nej	10	38,5
Blankt	3	11,5

Av de tre som angett att de brukar handlägga familjer med långvarigt bistånd annorlunda har två inte angett på vilket sätt. En har skrivit att de kan få extra bistånd till hemutrustning.

Vad beträffar andra typer av insatser än ekonomiskt bistånd svarar flertalet av handläggarna att de rekommenderar andra insatser, bl.a. i form av att hänvisa till råd och stöd (n=8), hänvisa till barn och familj (n=3) och hänvisa till IFO (n=2). Exempel på andra insatser är; Inte ge frånvaro från jobb, praktik eller dylikt om föräldern ska umgås med sina barn, kontaktperson, rehabilitering, resursgrupp, budget rådgivare, anmälan till socialen om man ser att barnet far illa samt upplysa om träffpunkt för ensamstående mödrar. Tre av de handläggare som inte rekommenderar andra insatser anger anledningar till detta; att det inte är någon som har hänvisat till att de ska göra så, att det ligger utanför deras uppgifter, samt att de har inte tid till detaljfrågor kring barnen för att de har deras arbetssätt och där ingår inte detta.

De flesta handläggare uppgav att de rekommenderar utökat ekonomiskt bistånd i barnfamiljer. När de uppger vad biståndet ska gå till är det vanligaste; skolaktiviteter, fritidsaktiviteter och lägervistelser för barnen (se diagram 3). Två av de som svarat att de inte brukar rekommendera utökat bistånd har inte angett varför. En angav att den tyckte det var en konstig fråga.

Figur 4: Visar vad extra biståndet går till.

Vid ärenden med barnfamiljer anser de flesta handläggare att de berör barnet/barnens situation.

När det kommer till frågan om handläggarna har några förslag på insatser man kan göra för barn i familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd svarar (n=17) att de inte har några förslag. Av de handläggare som har förslag på insatser var dessa; att se till att föräldrarna har något att göra, stödja föräldern så att den kan ha och få en meningsfull sysselsättning, ge snabba insatser som kan leda till egenförsörjning, se till att barnen i dessa familjer har det ungefär som barn i andra familjer. Två handläggare angav arbetsmarknadsinsatser som förslag till insatser för de lite äldre barnen, så att de skulle få en sysselsättning. Någon föreslog mer information i skolan om samhället, att man skulle poängtera vikten av utbildning och jobb. En annan att det skulle vara bättre samarbete mellan skola och socialtjänst. Runt dessa ämnen rörde flera förslag av liknande art.

Exempel på förbättringar kring handläggning av barnfamiljer anger handläggarna att kommunen borde se till att sysselsättning skapas åt de familjer man bedömer kommer vara långvarigt ekonomiskt beroende. Många handläggare tar upp att sysselsättning för ekonomiskt beroende är ett viktigt mål. Extra insatser och resurser, att integrera barnperspektivet som en del av verksamheten och närmare samarbete med IFO som känner till barnens situation bättre än socialbidragsverksamheten gör, är andra exempel på förbättringar som handläggarna skulle vilja foga över att ge till familjer med ekonomiskt bistånd.

På enkätens sista fråga om handläggarna hade något att tillägga skrev en person att; jag som handläggare skulle ha mera tid till varje klient för att kunna göra en verklig individuell bedömning. Det fanns även en handläggare som tycker att socialtjänsten måste fånga upp dessa familjer som har varit bidragsberoende en längre period med förebyggande insatser och extra resurser.

Sammanfattningsvis lutar vårt material åt att det finns särskilda handläggningsstrategier vid handläggning av barnfamiljer som är bidragsberoende. Dessa strategier består främst i att handläggarna inte bara beviljar bistånd utifrån vad klienterna är berättigade till, utan att de

även hänvisar till andra insatser. Av materialet framgår att hälften av handläggarna tycker att handläggningen kring dessa familjer kan förbättras.

5.1.2 Riskproblematik

Vi kartlägger i detta avsnitt vad handläggarna har för kännedom om den överrisk deras klienter har för ogynnsam utveckling, vi tar också upp om denna vetskap påverkar dem i deras arbete.

Tabell 2 Redovisar för frågor rörande frågeställning 2.

Känner du till riskproblematiken?

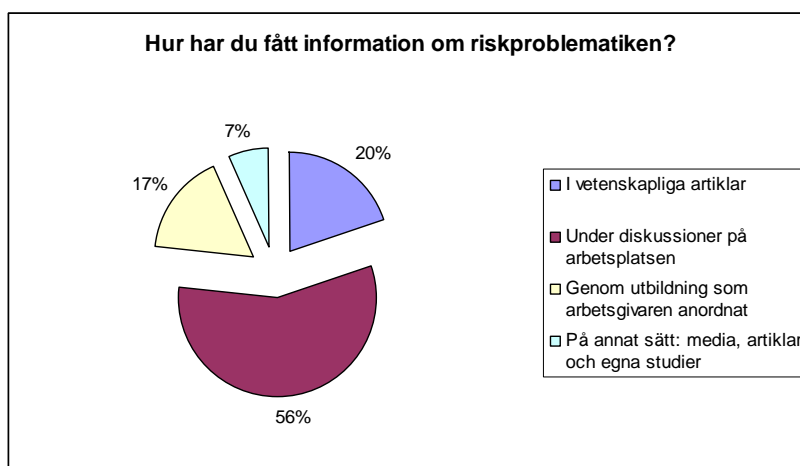
Svar	Antal	%
Ja	23	88,5
Nej	3	11,5

Påverkar vetskapen dig i ditt arbete?

Svar	Antal	%
Ja	16	69,6
Nej	7	30,4

Resultat från enkäten visar att 88,5% (n=23) av handläggarna känner till att det finns särskilda riskfaktorer för barns utveckling på sikt om de växer upp i familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd. Några handläggare (n=3) har dock inte kunskap om att det finns forskning som visar att barn i bidragsberoende familjer löper risk för ogynnsam utveckling.

Som figur 4 visar har de flesta fått information om barns risk för ogynnsam utveckling genom diskussioner på arbetsplatsen.

Figur 5: Visar hur handläggarna fått information om barns risk för ogynnsam utveckling.

Av de 23 som svarade att de kände till riskfaktorerna angav de flesta att det påverkar dem i deras arbete. Några exempel på förklaringar som handläggarna angav till hur det påverkar deras arbete är att man tänker aktivt på barnen vid handläggning, är tillgänglig och stöttar föräldrarna i sin föräldraroll, får ett annat tänk, att det kan vara svårt att hålla sig till

uppdraget, tycker det är svårt med avslagsbeslut och att man beviljar mer med tanke på barnen.

Materialet visar att handläggarna är medvetna om den riskproblematik som de här familjerna kan ha. Majoriteten uppgav att denna vetskap dessutom påverkar dem i deras arbete.

5.1.3 Stöd och resurser

Detta resterande resultatavsnitt beträffande enkätsvaren rör det stöd som organisationen erbjuder. Stöd som framkommer i enkätresultatet är; handledning från gruppleddaren och extern handledning. Vi berör även resurser organisationen har respektive inte har. Resurser som framkommer av enkätresultatet är; kunskap, tid, organisationen, samarbete och ekonomi.

I enkäten frågar vi om handläggarna talar om barnperspektivet på arbetsplatsen eftersom vi tänker oss att om sådana frågor artikuleras på arbetsplatsen kan det ses som ett stöd i det praktiska yrkesutövandet

Tabell 3 Redovisar frågor som rör frågeställning 3.

Talar ni om barnperspektivet på er arbetsplats?

<i>Svar</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Ja	25	96,2
Nej	1	3,8

Vet du hur du ska handlägga utifrån ett barnperspektiv?

<i>Svar</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Ja	23	88,5
Nej	3	11,5

Har du fått någon fortbildning kring handläggning av barnfamiljer?

<i>Svar</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Ja	2	7,7
Nej	24	92,3

Har ni regelbunden handledning på er arbetsplats?

<i>Svar</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Ja	25	96,2
Nej	1	3,8

Berör ni barns situation under handledningstillfällena?

<i>Svar</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Ja	5	20
Nej	20	80

Får du stöd av gruppledaren i handläggning av familjer?

<i>Svar</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Ja	23	88,5
Nej	3	11,5

Om du rekommenderat utökad bistånd i familjer, brukar dina rekommendationer följas?

<i>Svar</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Ja	22	84,6
Nej	2	7,7
Blankt	2	7,7

Är handläggningen av familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd svårare än andra bidragsärenden?

<i>Svar</i>	<i>Antal</i>	<i>%</i>
Ja	13	50
Nej	13	50

Två angav att de fått fortbildning på arbetsplatsen, den ena angav systemteoretisk och lösningsfokuserad utbildning, den andre sa sig ha fått systemteoretisk utbildning och utbildning från Örebros socialhögskola.

Resultaten visar att regelbunden handledning förekommer på arbetsplatsen. Vidare visar resultaten att barnperspektivet är något man sällan berör på arbetsplatsen, då 80 % anger att man inte berör barnssituation vid handledningstillfällena.

Av de som svarade att de anser sig få stöd från gruppledaren uppgav tio handläggare att det var stöd i form av diskussion, stöd och hjälp vid olika handläggningsärenden. Tre stycken

svarade att de fick hjälp med hänvisningar till olika andra instanser. En person som svarade att den inte fick stöd, skrev att den kände att den enbart fick stöd vid bedömning och beslut. Personen skrev att den skulle vilja ha mer stöd kring hur den ska arbeta och hur den kan utvecklas mer. Tre anser sig inte få stöd från gruppleddaren, en av dessa skulle heller inte vilja ha det. De två andra skulle vilja ha stöd från gruppleddaren.

Av de som svarade att de tyckte det var svårare att handlägga ärenden med långvarigt bidragsberoende familjer är några exempel på motiveringar till varför; bristande kunskap och vad det innebär för barnen att leva i bidragsberoende, att man inte kan kolla vad dessa pengar går till, att det är en mycket utsatt grupp då de tappat livsgnistan, omgivningen är mycket dömande, det är ofta mer komplexa fall och svårt att följa processen.

Sammanfattningsvis anser vi att materialet pekar på att organisationen står för ett bra stöd till handläggarna i form av gruppleddare, handledning och gehör vilket kan underlätta arbetet. Under dessa tillfällen berörs dock mycket sällan barnens situation. De flesta handläggarna säger sig inte fått någon fortbildning på arbetsplatsen kring barnfamiljer som är bidragsberoende. Materialet visar att det saknas resurser för att underlätta handläggningsarbetet. Stödet kan underlätta arbetet men att inte beröra barnen vid handledning och brist på resurser kan försvåra handläggarnas arbete.

5.2 Intervjuresultat

I detta avsnitt kommer vi att presentera resultatet från de fyra intervjuerna under fyra valda teman; *handläggningsstrategier*, *riskproblematik*, *stöd och resurser*. Vi har valt att organisera resultatredovisningen enligt ovanstående teman för att belysa frågeställningarna. Det första temat kretsar kring hur gruppleddarna har beskrivit de handläggningsstrategier de anser sig ha i ärendehandläggning vilket belyser den första frågeställningen. I detta tema berörs insatser till barnen. Frågeställning två, berörs under temat *riskproblematik*, hur handläggarna påverkas av detta i sitt arbete. *Resurser och stöd* belyser den sista frågeställningen och koncentrerar sig kring organisationens medel, brist på medel och hur det påverkar handläggningen på olika sätt. Vi har valt att separera resurser från stöd, trots att stöd skulle kunna läggas in i resurser. Vi har separerat dessa för att vi anser att resurser är något handläggarna har att förfoga över i sin handläggning, ting. Stöd är något dem får för att kunna utföra arbetet och innefattar mänsklig kontakt och interaktion. Stödbehovet varierar.

Vi har valt att inte beskriva våra intervjupersoner då vi lovat dem anonymitet. Genom att beskriva dem skulle man kunna peka ut vilken gruppleddare det är, då enheterna är olika och små. En beskrivning av vad gruppleddarna gör, vilka klienter de har och hur många handläggare de ansvarar för ger ett direkt utpekande av vilken gruppleddare som vi berättar om. Däremot har vi gett dem fingerade namn; intervjuperson ett kallar vi Anna, intervjuperson två Berit, den tredje intervjupersonen har vi valt att kalla Cilla och den fjärde Doris.

5.2.1 Handläggningsstrategier

Avsnittet behandlar gruppleddarnas utsagor och uppfattning om handläggningsstrategier de har i handläggning av ekonomiskt bistånd. Vi har tre underrubriker: *uppdraget*, *extra bistånd och generösare bedömningar*. Det var uppdraget, extra bistånd och att göra generösare bedömningar som vi fann inverkar och är de strategier de har i sitt arbete med bidragsberoende familjer.

5.2.1.1 Uppdraget

Alla gruppleddare nämner socialtjänstlagen som en ramlag som man bedömer socialbidrag efter. Den säger inte hur handläggarna ska göra i ärendena, utan är mer öppen för individuella bedömningar. Dock är alla överens om att socialtjänstlagen inte säger så mycket om hur de ska göra bedömningarna vilket gör att arbetet främst styrs av de riktlinjer och den norm de har att arbeta utefter. Samtidigt menar gruppleddarna att bedömningarna påverkas av egna värderingar och känslor. Deras arbetsuppgift/uppdrag är att handlägga ärenden så att de bidragssökande får pengar på ett säkert sätt. Resultatet visar att alla gruppleddare sa att de arbetar efter uppdraget. Anna uttrycker det så här:

Vi har ju vårt uppdrag och det är väldigt tydligt; att vi i huvudsak ska säkerställa rätten till bistånd för dom här målgrupperna. Så vi har inget annat uppdrag.

Vad beträffar att bedömningarna styrs av socialtjänstlagen och att det egna subjektet påverkar bedömningarna säger Cilla:

Vi arbetar utifrån socialtjänstlagen...//... Jag tycker det är bra...//... de bjuder så mycket till bedömningar som är annorlunda beroende på vilka tider vi lever i...//... man gör ett beslut efter hur stort behovet är eller ansökan som kommer...//... den där bedömningen kan präglas alltså av dom värderingar från personen som gör bedömningarna och värderingarna påverkas av den situation man lever i just nu...//... exempelvis påverkas vi av det som händer, finanskrisen å ekonomi...//... vi blir mer restriktiva.

Hon säger vidare att den individuella bedömningen försvåras p.g.a. för många ärenden per handläggare.

När ärenden kommer in till enheterna har en grundlig kartläggning gjorts av familjerna som söker bistånd. När handläggarna tilldelas ärenden ges de en enkel överblick över familjestrukturen. Några gruppleddare nämner i sammanhanget att det är viktigt att titta närmare på barnen och ta fram mer information om barnen i familjen. Anna säger t.ex. att de brukar vilja veta om klienterna har umgängesbarn eller bobarn, för att veta var barnen finns och hur deras livssituation ser ut. Dock anser gruppleddarna att det är svårt att uppmärksamma barnet då man inte träffar dem. De flesta anger att det i och för sig är bra att de inte träffar barnet med argumentet att miljön på enheterna inte är den bästa för barnet. För att på ett rimligt sätt kunna uppmärksamma barnen är det tänkbart att man träffar dem. Berit uttrycker att det är svårt att bejaka ett barnperspektiv när man inte träffar barnen:

Vi ser ju aldrig dom här barnen ida, förr då va barnen me hit. Då såg man en liten blek, snorig unge som såg ut som den va tre fast den va sex. Då tog de en lite i hjärtat. Men nu har ju alla barn dagis så vi ser aldrig barnen. De är alltså ett namn, ett personnummer och sen vet vi att de går på de dagiset eller på den skolan, har umgänge med pappan om dom är skilda. Men vi har inge ansikte på dom, vi gör ju väldigt sällan hembesök. Så att de gäller att försöka hålla dom här barnen som levande personer. De är svårt när man inte har ett ansikte på dom, inte ser dom...//...De är svårt med barnperspektivet när barnen inte är konkreta för en.

Även Anna pratar om att man inte träffar barnen:

Vi träffar ju sällan barnen här...//...de beror ju på att de känns ju inte riktigt bra om man har ett gäng månda förmidda...//...de kan vara lite muckel å kuckel här asså, de är inte sån där jättelugn miljö...//...De känns ju inte riktigt som nånstans man vill se småbarn.

Det som framgår i de sista citaten är att det verkar svårt att uppmärksamma barnen när man inte träffar dem vilket gör att man måste ta fram mer information om barnen för att ta hänsyn till dem. Detta kan ses som en strategi de använder för att bejaka ett barnperspektiv vid handläggning av familjer med bidragsberoende. Samtidigt tycks det vara så att man träffar berörda barn i relativt liten utsträckning. Andra strategier som gruppledarna nämner är extra bistånd om det finns barn i familjen samt att man är mer välvillig om man ser att det finns barn i familjen vid ansökan om extra bistånd. Detta ska vi redogöra närmare för nedan.

5.2.1.2 Extra bistånd

I materialet framkom att man ofta gav extra bistånd, vilket tycktes vara en vanligt förekommande handläggningsstrategi. Alla gruppledare är överens om att det ges extra bistånd till fritidsaktiviteter och gemensam semester, om det finns barn i familjen i enlighet med riktlinjerna. Doris uttrycker strategin med extra bistånd så här:

Nu dom senaste åren så uppmärksammas barnperspektivet på ett helt annat sätt. Vi har fått nya riktlinjer kring det här att alla familjer med långvarigt bidragsbehov är berättigade till fritidsaktiviteter över den här budgetposten som finns i normen. Det är sån här organiserad fritidsaktivitet som man har nån lagtillhörighet och det är också ganska klart och tydligt att man ska ha möjlighet att följa med på skolresor, lägvistelser med klassen, vilket blivit betydligt bättre nu än förut. Sen har vi också i riktlinjerna att man ska få bistånd till viss rekreation under sommaren tillsammans med familjen, då är det ju meningen att både barn och föräldrar i familjen ska göra något tillsammans och det fanns ju inte förut.

I stort alla kostnader för barnens fritidsaktiviteter beviljas. Om detta säger Cilla:

Om dom ansöker om barnens kostnader för medlemsavgift inom fotbollsgupper eller dom vill dansa eller spela fiol eller så då beviljar vi.

Även Berit säger att de beviljar extra bistånd och berättar om anledningen till att biståndet till gemensam semester finns med i riktlinjerna:

Inget barn ska behöva komma tillbaka till skolan på hösten och inte kunna berätta att den inte gjort något under sommarn.

Några av gruppledarna säger också att det är vanligt att betala ut bistånd till cyklar. Cilla är en av dem som berättar att:

Barn har andra behov och enligt Uppsala kommuns riktlinjer finns det möjlighet att kunna bevilja för barnen i grundskoleåldern cyklar.

Flertalet av gruppledarna nämner att de har utvidgad delegation, så inkommer en ansökan som går utöver norm och riktlinjer så tar handläggaren ärendet till gruppledaren som tar beslut om

att neka eller bevilja. Berit nämner ett sådant ärende som handläggarna brukar komma till henne med, som ligger utanför riktlinjerna:

Det kommer mer och mer nu föräldrar som säger och vill ha datorer till sina barn som går i skolan.

Andra frågor som handläggare brukar vilja diskutera med gruppledaren innan beslut är sådant som kan ingå i normen men som familjen vill ha extra pengar till, detta kan t.ex. vara vinterkläder till sig själva eller barnen och flyttkostnader.

5.2.1.3 Generösare bedömningar

Alla gruppledare nämner att det kan göras ”snällare” bedömningar om det finns barn i familjen vid ett förmodat avslag av en ansökan eller vid en ansökan om extra bistånd. Detta kan ses som ytterligare en handläggningsstrategi. Om klienten inte har fullföljt förutsättningarna för bistånd eller något speciellt har inträffat (pengarna är slut, tappat pengarna, blivit rånad) så säger t.ex. Berit följande om detta:

Då tittar vi ofta finns det barn. Och då e vi närmare till att bevilja med tanke på att barnet inte ska fara illa. Är det en ensamstående kanske vi avslår, då har, du har själv gjort dit val. Vi gör en annan bedömning ofta om det är barn.

Även Doris är inne på samma spår:

Inte fullföljt sina förutsättningar för bistånd...//... blir det ju generellt ett avslag men då måste vi alltid se till det här hur dom klarar sig då för det finns barn i familjen...//... alltså så att barn har tak över huvet och mat på bordet med dom inkomster man ändå har, så den hänsyn måste vi alltid ta när det finns barn med.

Sammanfattningsvis kan man se att de strategier som socialarbetare har att utgå ifrån är riktlinjerna och normerna för ekonomiskt bistånd. Riktlinjerna och normerna har på senare år blivit bättre på att ta in barnperspektivet. Riktlinjer samt budgetposter har lagts till för att barnen i familjer med ekonomiskt bistånd ska få det mer likt andra barn. Socialarbetarna kan ta mer hänsyn till barnen och bedömningarna kan påverkas i positiv riktning om det finns barn i familjen.

5.2.2 Riskproblematik

Under denna rubrik tar vi upp gruppledarnas medvetenhet i fråga kring familjernas riskproblematik. Sedan tar vi även upp hur medvetenheten påverkar deras arbete och vad de känner kring sitt uppdrag, under rubriken handlingsutrymme.

Alla gruppledare känner mer eller mindre till den riskproblematik som föreligger i barnfamiljer med långvarigt ekonomiskt bistånd. Det finns en medvetenhet kring att ekonomisk utsatthet ger konsekvenser som på sikt kan drabba barnen men handlingsutrymmet kring detta är begränsat. Begränsningen ligger i deras uppgift, att det är ekonomiskt bistånd som ska utredas. Organisationens ramar och lagstiftningen sätter här gränser för vad handläggarna kan göra. Vad beträffar var intervjupersonerna fått information om riskproblematik för biståndstagare säger några gruppledare att de fått information via jobbet, andra t.ex. via media.

5.2.2.1 Medvetenhet

Här tar vi nu upp intervjupersonernas medvetenhet kring barns utsatthet och hur de tänker och känner kring detta. Doris berättar:

Barn som lever i familjer med dålig ekonomi är ofta mer utsatta i övrigt och att för många utav dom kan det bli tufft och dom kan strula till det mycket och det är ju en sån där oro som jag tycker att vi kan se här ibland, att ajajaj...

Berit uttrycker det så här:

Ja det är ju sånt vi förstår här, vi som jobbar här.

Många av gruppledarna anser också att detta kan vara en ganska ensam och isolerad grupp. Att gruppen inte har så brett nätverk och att socialtjänsten ibland kan vara deras enda kontakt. Doris säger att:

Då handlar det väldigt mycket om hur familjen i övrigt ser ut, hur pass starka föräldrarna är, hur pass integrerade man är i samhället, hur mycket sociala kontakter man har runt omkring eller lever man som en isolerad ö, som tyvärr vissa gör.

Riskproblematiken påverkar dem mer på ett personligt plan än på ett arbetsrelaterat plan. Anna berättar om sina känslor kring ämnet:

Man blir ju lessen när man är inne på generation fyra i vissa familjer, det är ju inte så där himla kul...//... det känns ju inte riktigt som vi har lyckats alls på olika plan med någonting av det som skulle ha gjorts.

Doris är inne på samma sak och berättar följande om vad för känsla hon får inför socialbidragstagare:

Hopplöshet, när jag kan se att det blir lite av det här sociala arvet; mamma, pappa går på socialbidrag - barnen går på socialbidrag.

5.2.2.2 Handlingsutrymme

Enligt tidigare forskning är det viktigt med handlingsutrymme i handläggararbetet för att göra individuella behovsprövningar (Johansson, 2007). Individuella bedömningar är viktiga för att få ett helhetsperspektiv av individens situation för att kunna ge rätt insatser (Socialstyrelsen, 2003; Uppsala kommun, 2005/2006). I materialet framkommer det att man vet om riskproblematiken och att det påverkar gruppledarna. Handlingsutrymme behövs för att ackumulera detta. Alla uttrycker en känsla av hjälplöshet inför att de vet om riskproblemen men att uppdraget inte innefattar annan hjälp än det ekonomiska, trots att de ofta ser att hjälp utöver det ekonomiska behövs. Doris säger:

Det är sånt där som jag kan känna ibland och så ser jag dom här föräldrarna och så ser man barnen och så tänker man; - Det här kan aldrig gå vägen.

Anna lyfter fram att långvariga biståndstagare är en utsatt grupp genom att berätta följande:

Det känns som om det här är en grupp människor som samhället glömmer bort, dom får sina pengar, dom kommer till oss och vi ser dom, men vi har inga uppdrag eller mandat att ge dom vad dom skulle behöva mer, så ser det ju ut...//... Det känns som den här gruppen inte blir sedd av olika skäl, det här är en grupp som ingen vill ha! Ja asså ja tror ju inte den här organisationen gynnar den här målgruppen, det tror jag inte. Därför att det blir så marginaliserat, ingen känner att man äger huvudskapet i att hjälpa personer vidare utan här får man lite pengar, här får man lite si och där får man lite så men helheten är borta och då kommer jag tillbaka till det jag sa tidigare att det vore bra med någon form av samarbete som var mer självklart.

Sammantaget framkommer det tydligt att gruppledarna mer känner kring familjernas utsatthet än gör något utöver vad riktlinjer och normen tillåter, vid handläggning av familjer med långvarigt bistånd. Doris säger:

Det är många som ska tycka till och man måste liksom följa en och samma linje, samma linje ja enligt riktlinjer.

En av gruppledarna uttrycker att hon ibland skulle vilja hålla på med välgörenhet snarare än myndighetsutövning, oftast i ärenden med barn i bilden. Denne och några andra intervjupersoner nämner att organisationen har uppmärksammat barnen mer och lagt till extra bistånd till barnfamiljer. Genom de bistånd socialarbetarna ger till familjen hoppas de att detta kommer barnen till gagn. Gruppledarna uttrycker vikten av ett socialt nätverk kring familjen, speciellt barnen som då t.ex. en fritidsaktivitet kan ge. En osäkerhet finns bland gruppledarna angående var och vad pengarna används till. Doris uttrycker detta så här:

Ibland kan jag känna en vis osäkerhet på om det verkligen går till dem här aktiviteterna mot barnen som pengarna är riktade till eller om föräldrarna använder det till andra saker

De säger att de inte får begära kvitton eller redovisningar av något slag till vad pengarna för fritidsaktiviteter och semesterresor går, men de hoppas att barnen får ta del av pengarna på något sätt.

Sammanfattningsvis kan vi kort säga att även om gruppledarna känner till riskproblematiken kring barnfamiljer i behov av ekonomiskt bistånd så begränsar uppdraget deras insatser. Materialet visar att endast beröra familjens ekonomiska situation, försvårar ett arbete kring dessa familjer och deras problematik.

5.2.3 Stöd

I resultaten från enkäten redovisades stöd i form av det stöd som handläggarna ansåg sig få från gruppledaren. I detta avsnitt handlar det om vad organisationen har för stöd att ge handläggarna.

På frågorna kring stöd var gruppledarna överens om att det här var något organisationen överlag är bra på, vad gäller extern handledning och handledning från gruppledaren. Samtliga angav att det stöd som ges till handläggarna är gruppmöten/ärendedragningar, extern handledning, stöd i varandra och att dörren till gruppledarna alltid står öppen. Handläggarna kan alltid få hjälp och stöd med ärenden från gruppledaren, då denna alltid ska vara och är

tillgänglig. Doris är en av gruppledarna som nämner att hennes dörr alltid står öppen och vidare:

Som sagt var försöker jag vara så tillgänglig som möjligt, det är bara när jag sätter upptaget skylten som nu, men ibland ser dom inte det heller.

Gruppledarna beskriver stödet i form av att lyssna, ge råd samt att föra en diskussion kring bedömningarna och besluten. Berit kommenterar även vikten av att finnas där i alla lägen med repressalier och uppmuntran. Hon säger också:

Jag ser det som min främsta arbetsuppgift att vara tillgänglig för dom. Det är inte så ovanligt heller å nån kommer; jag orkar inte mer, det är för mycket, jag tappar greppet. Då får man ju försöka göra något åt det tillfälligt. Sen är det de vanliga stödet i att fatta beslut när man e tveksam.

Vidare säger gruppledarna att handläggarna har ett gott stöd i varandra. Några gruppledare säger att om handläggarna efterfrågar mer stöd så kan de gå till enhetschefen. Anna beskriver stödet i gruppen som sådan:

Det är sällan jag säger nej, det fungerar inte i sådan här verksamhet. Sen har dom ju också stöd i varandra, det ska man inte glömma...//... en och annan kan ju vara stökig å händer det någonting...//.... så säger det skrammel så står hela gruppen där. Man vet att man aldrig är ensam.

Det här verkar vara gemensamt för alla handläggargrupper, att man finns där för varandra. Doris uttrycker det så här:

Det här att kolleger hjälper varann, stöttar varann, det tror jag händer dagligen i expeditionen.

Flertalet gruppledare önskade mer feedback på sitt arbete, på det arbete de utfört. Anledningen till detta är för att de vill kunna utveckla arbetet mera men även för att få en klarare bild av vad deras klienter efterfrågar. Berit säger sig även vilja vara bättre på att ge feedback till sina handläggare. Hon berättar:

Ett stort stöd e ju feedback. Att man fick mer feedback på vad man gör, asså positiv feedback de gör ett jättejobb, handläggarna...//... jag har en sån här grej som jag delar ut när någon gjort nånting bra, en guldpeng...//... att som svensk är man ju dålig på att ge varann positiv beröm. Jag försöker komma ihåg att göra det jämt å det är jag säkert lika dålig på som alla vi andra. Men jag önskar att jag hade det mer akut i huvet.

Cilla uttrycker det så här:

På senaste tiden har man insett att vi behöver mer statistisk uppföljning, vad vi gör, i vilken kvalitet. Genom att vi kan visa vad är det vi gör, hur mycket kvantitet och innehållet i arbetet och vad som efterfrågas från klienternas sida.

Det som alla intervjupersoner önskade var mer stöd i form av utbildning och mer tid för att göra ett bättre klientarbete, egna reflektioner och till samtal. Gruppledarna anser att som det ser ut nu så går för mycket tid till att handlägga ärenden då varje handläggare har mellan 95-100 ärenden per månad. Berit säger om detta så här:

Lite mer av, av tid, att man hade mer fri tid, för all tid här går åt till handläggning. Att man hade lite mer tid, att man kunde avsätta för reflektion...//... ja tror det skulle va bra att man hade lite mer tid att prata allmänt om jobbet.

Utbildning och tid redovisas närmare under avsnittet resurs, då vi har valt att se detta som ting som kan förbättra handläggarnas arbete.

Sammantaget visar materialet att gruppledarna ger ett bra stöd till handläggarna men att de skulle vilja ha tid till att ge ett bättre stöd. Resultaten tyder på att gruppledarna skulle vilja ge mer feedback till handläggarna. Några gruppledare vill också få mer feedback på sitt eget arbete för att kunna utvecklas. Extern handledning och att handläggarna har stöd i varandra är viktigt för ett bra arbete. Det som efterfrågas för att höja arbets kvalitén är utbildning och mer tid till samtal och egna reflektioner.

5.2.4 Resurser

Resurser är av stor vikt för att kunna göra ett bra arbete. Resurser anser vi är något socialarbetarna har att foga över för att kunna göra ett så bra jobb som möjligt. Resurser är de ting som underlättar arbetet. De resurser vi funnit som skulle kunna underlätta arbetet är; organisationen, kunskap, samarbetet, tid, ekonomi och personalstyrka. Vi fann i materialet att alla gruppledare var överens om att resurser är något som det aldrig finns tillräckligt av. De flesta av gruppledarna tyckte att det positiva med att befinna sig i en stor organisation är att det finns enhetliga normer att förhålla sig till, så att klientarbetet blir likartat och att alla har liknande resurser att tillgå. Riktlinjerna, råd och anvisningar från socialstyrelsen är det rättesnöre som gruppledarna anser är bra att arbeta efter. Gruppledarna nämner att riktlinjerna revideras ständigt vilket gör att dessa är någorlunda i samklang med de problem man ställs inför i bidragsärendena. En gruppledare nämner att riktlinjerna tar mer hänsyn till barnen efter ett tillägg som gjordes runt år 2000, om extra bistånd till fritidsaktiviteter och semester för barnfamiljer med långvarigt bistånd. Dock ansåg alla att organisationsuppbyggnaden på olika sätt var ett problem och hinder i arbetet. För att kunna utföra ett bra arbete är det viktigt att organisationen är lyhörd för förändringar, att implementeringar görs och att de som arbetar i organisationen får gehör för sina åsikter och förändringsförslag. Gruppledarna ger uttryck för att det inte är så bl.a. Anna säger att organisationen inte är optimal för den verksamhet de bedriver:

Men sen är det väl allmänt så här att organisationen pga. att vi har ett riktat uppdrag och såna nedskärningar så är det väl kanske inte så optimalt som det skulle kunna vara...//... just nu känns det som man kanske bara skulle kasta upp alla bitar i luften å titta på dom och tänka fritt och nytt, det känns inte riktigt som den här organisationen håller för de uppdrag som vi har.

Ett stort problem med organisationen ansågs vara att det var svårt och trögt att få gehör för sina åsikter då det ofta tas beslut uppifrån. Berit ger uttryck åt det så här:

Det går långsamt och tungt som det alltid gör i en sån här stor offentlig verksamhet.

Doris uttrycker sig på likartat sätt:

Ibland kan jag känna att det är lite trögstyrt i en sån här, i ett sånt här stort hus.

Alla ansåg även att samarbetet med andra instanser inte alls fungerar så bra som önskat för att få ett bra arbetsresultat. Många nämnde att man sitter så nära varandra, olika instanser men man samarbetar inte. En uttryckte i klartext att tystnadsplikten, sekretessen, försvårar samarbetet. Intervjupersonen ansåg att utan sekretess skulle det vara lättare att samarbeta, samordna hjälp och insatser för familjerna. Det skulle vara lättare om man hade samma arbetsteam och samma chefer. Berit berättar vad hon tänker kring samarbete och tystnadsplikten:

Vi kan inte samarbeta om vi inte har samtycke från båda håll...//... det gör det väldigt tungrott. Å vi vet ju väldigt lite, vi hade ett ärende här med en stor stor familj med många barn. Där av en slump fick vår handläggare veta att ena pojken var LVU:ad, alltså tvångsomhändertagen och placerad på nå behandlingshem. Det hade vi ingen aning om och vi får ju inte veta de för IFO har sekretess dom kan inte meddela det till oss om det inte begärs samtycke. Det ligger ju inte i deras intresse då att tala om det för oss. Dom tittar ju bara på den här pojken. Å vi vet inge, så att de e helt vansinne.

Samtliga intervjupersoner är överens om att det gjorts en hel del nedskärningar inom socialtjänsten den senaste tiden vilket har påverkat arbetet på olika sätt.

Det är ju ingen hemlighet att socialtjänsten har skurit ner oerhört på resurserna så det som e kvar de är ju precis ner krympt till kärnverksamheten, säger Anna.

En av de saker som alla gruppleddare nämner som påverkat arbetet är nedskärningarna av antalet socialsekreterare. Alla gruppleddare anser det vara mycket olyckligt att man skurit ned på denna verksamhet. Då man anser att socialsekreterarna är en stor resurs kring arbetet med klienter. Detta för att de kan jobba med klienter som är mer komplicerade och av denna anledning ofta behöver mer stöd och hjälp. Anna säger så här:

De som inte heller är så roligt va när vi fick krympa ner vårt uppdrag ännu mera, inte arbeta med förändringsarbete, man ser nöden och att det finns mycket behov men vi har ingen möjlighet att göra nånting åt det.

Cilla beskriver sina känslor kring detta ämne så här:

Jag ser att vi håller på att tappa socialsekreterare, socionomer i vårt arbete och det gör mig rasande, lessen, ja allt möjligt. För det är just dom här sociala bedömningar, hur ska det gå att ha en socialtjänst som jobbar med försörjningsstöd och så här lite socionomer och så här många socialbidragshandläggare. Det går inte då blundar vi inför en möjlighet, om det inte är så att vi ska gå över till ett system, typ bostadsbidrag, mer

mekaniskt men vi har socialtjänstlagen, vi kan inte bortse från dom här individuella bedömningarna och vem hinner göra individuella bedömningar på hundra ärenden som man inte vet vilka dom är, man kan inte sätta sig in i frågorna.

Alla gruppleddare var eniga om att det saknas en hel del resurser inom organisationen och då främst tid, pengar och samarbete med andra instanser. Doris säger att:

Många av dom här familjerna behöver ju mycket mer resurser än vad vi kan erbjuda när det gäller ekonomiskt bistånd. Man kan anta att det finns andra behov i familjerna än bara försörjningsstöd...//... här kan vi inte erbjuda det utifrån att vi bara har försörjningsstödet men i vissa fall kan jag tycka att det vore lämpligt att man hade här en socialsekreterare som på ett annat sätt kunde jobba med barn eller ja inte bara barnfamiljer utan alla men främst barnfamiljer där man se att det kan finnas ett behov av stödkontakt mer än vad vi har möjlighet att erbjuda, ja en mer långvarig kontakt och mera som stöd och rådgivande kontakt.

När gruppleddarna får önska vad de skulle vilja ha mer av så är det framför allt flera handläggare och socialsekreterare som efterfrågas, för att kunna göra ett bättre arbete för klienterna. Gruppleddarna önskar även mer tid för att kunna planera och genomföra arbetet bättre. En av dem är Anna:

Om vi hade lite mer resurser faktiskt så man kunde satsa lite mer strukturerat, det är svårt att hitta tid att göra gemensamma planeringar å uppföljningar som är bra för att utveckla struktur och hålla i arbetet. Det blir lite tajt med det utifrån att det är så mycket arbetsuppgifter, vi hinner inte. Vi får verkligen prioritera bort andra saker för att hinna med.

Utbildning är också något som gruppleddarna önskade mer av. På frågan om vad som önskas för stöd nämner bl.a. Cilla:

Mer utbildning, utbildning i vad jag skulle säga psykologiska processer. För länge länge sedan hade vi nånting om försvarsmekanismer som jag tyckte va suveränt. Med det var dom gamla goda tider. Ja menar det är grundläggande saker som man ska kunna när man möter så många människor i arbete. Man skulle kunna ha mycket mer när det gäller samtal.

Några ville ha mer resurser så de skulle kunna jobba närmare familjerna och då främst barnen, t.ex. via hembesök. Idag görs nästan inga hembesök av handläggarna vilket några gärna skulle vilja se att man hade tid och pengar till. En av gruppleddarna uttrycker att hembesök säger så mycket mer, att man får en helt annan bild av hur det faktiskt ser ut. Doris beskriver varför hon vill ha fler hembesök:

Nånting som jag tycker är roligt och som vi tyvärr inte gör så mycket nu sen vi vart centraliserade, är att åka på hembesök. Det har jag tyckt varit jätte kul för det säger så mycket mer. Man får en helt annan bild när man går hem till familjer, hur det faktiskt ser ut där...//... så att jag skulle önska att vi gjorde det oftare för att nu blir det inte alls särskilt ofta, för just att möta

personen i sin hemmiljö säger så mycket mer. Man ser då också hur barnen har det hemma, så det är en brist tycker jag.

Många gruppledare skulle även vilja kunna följa upp ärendena; se vart pengarna går och se hur individerna mår. Cilla säger så här:

De blir korta insatser och sen händer ingenting till nästa gång dom ansöker om nånting annat. De är svårt att följa en hel process kring familjen.

Samtliga gruppledare tror att anledningen till att det brister med vissa resurser beror på ekonomi. Några ansåg även att organisationsstrukturen påverkar begränsningen av resurser. De flesta intervjupersonerna uppger sig ha svårt att hinna med sina arbetsuppgifter och känner därför att de ofta får prioritera bort vissa saker. Detta väcker då en känsla av att inte räkna till i sitt arbete. Doris beskriver den känslan så här:

Det är när jag känner att jag inte hinner med, när jag känner att jag inte hinner göra det som ligger här och ibland känner jag att jag inte hinner finnas till för min grupp, men jag försöker vara så tillgänglig som möjligt men ibland kör det ihop sig de funkar inte för att det är så mycket andra möten inbokade.

En gruppledare tar upp att hon känner att organisationen inte riktigt har implementerat tydliga riktlinjer i arbetet kring barnfamiljer. Hon efterlyser mer tydliga strukturer kring hur och på vilket sätt man ska arbeta med dessa familjer. De andra gruppledarna anser att man i stort vet hur man kan arbeta med dessa familjer men anser inte att resurserna finns.

Sammanfattningsvis visar materialet att efterfrågan är stor på resurser. Arbetet försvåras av den resursbrist som vi funnit i resultatet. De resurser som behövs mer av är tid, pengar, utbildning, personal och samarbete.

5.3 Resultatsammanfattning

Här ges en kort resultatsammanfattning där enkätresultaten och intervjuresultaten har lagts samman. Vi slår ihop våra resultat för att skapa en helhetsbild av socialarbetarnas arbete och hur de resonerar kring handläggning av ekonomiskt bistånd.

- Det finns handläggningsstrategier kring barnfamiljer med långvarigt ekonomiskt bistånd. Det som framkommit är att man berör barnets situation vid handläggningen, genom extra bistånd, generösare bedömningar och insatser utöver ekonomiskt bistånd.
- Socialarbetarna är överlag medvetna om den problematik som familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd löper risk för. Detta påverkar flertalet av socialarbetarna i deras arbete, framför allt på ett känslomässigt plan. De kan inte arbeta som önskat med denna grupp p.g.a. att uppdraget är begränsat.
- Det råder brist på resurser inom organisationen, detta försvårar handläggningen av dessa familjer.
- Stödet inom organisationen är bra och underlättar arbetet med dessa familjer.
- Socialarbetarna utnyttjar inte till fullo de resurser och det stöd som organisationen har och erbjuder.

6. Analys och diskussion

Syftet med den här uppsatsen har varit att beskriva hur handläggare resonerar och agerar kring barnfamiljer som är i behov av ekonomiskt bistånd under en längre tid för att trygga sin försörjning. I detta avslutande kapitel ska vi lägga fram våra resultat för analys och diskussion. Vi kommer här att koppla ihop tidigare forskning och våra teorier med empirin för att belysa vårt forskningsområde. Vi kommer att analysera problem vi funnit i empirin om organisationens struktur och mål. Vi kommer diskutera vad man skulle kunna förändra i handläggarnas arbetsvillkor för att öka möjligheten att göra familjerna självförsörjande. Sammantaget sker i detta avsnitt en analys och en diskussion över hur man uppmärksammar familjer med ekonomiskt bistånd och vad man kan göra för att uppmärksamma familjerna mer för att de ska bli självförsörjande. I slutet av detta avsnitt kommer vi ha en metoddiskussion där vi resonerar kring våra instrumentval.

Under rubrikerna *socialtjänstlagen* och *riktlinjerna* analyserar och diskuterar vi till största delen vilka handläggningsstrategier socialarbetarna har för att uppmärksamma bidragsberoende familjer. Under rubrikerna *resursbrist* och *stöd* analyseras och diskuteras organisationens resurser och stöd som underlättar respektive försvårar handläggning av familjer med ekonomiskt bistånd. I dessa rubriker sker parallellt en tolkning av socialarbetares resonemang kring den riskproblematik som gäller för barn vars föräldrar uppstår ekonomiskt bistånd.

6.1 Att uppmärksamma familjerna

I detta stycke kommer vi analysera och diskutera hur socialarbetarna arbetar för att uppmärksamma familjerna med fokus på barnen. Vi kommer även föra en diskussion kring vad vi anser kan förbättras för att uppmärksamma de här familjerna mer, utifrån det vi sett i materialet.

6.1.1 Socialtjänstlagen

Socialtjänstlagen är en ramlag och lämnar därmed ett stort utrymme för individuella bedömningar och behovsprövningar. Anledningen till att socialtjänstlagen är utformad på detta sätt är att vi i Sverige vill ge utrymme för att väga in personliga olikheter i klientarbete. Detta är viktigt då alla ska ha rätt till den hjälp de är i behov av. Resultaten visar att det är svårt att göra individuella bedömningar. Trots detta så rekommenderar en större andel av handläggarna behovsanpassade insatser utöver ekonomiskt bistånd. Genom att vissa handläggare tar sig tid att individanpassa sina ärenden kan klienterna få den hjälp de är i behov av. Tidigare forskning har visat på vikten av föräldrarollen, t.ex. så har man sett att biståndsberoende kan gå i arv (Stenberg & Hård af Segerstad, 2007). De insatser som socialarbetarna gör utöver ekonomiskt bistånd ser vi som ett viktigt led i att stärka föräldrarnas egen integritet och välmående. Särskilda insatser behövs vid långvarigt ekonomiskt bistånd för att familjen ska bli självförsörjande, vilket framgår i rapporten från Socialstyrelsen (2003). Det här är ett sätt att bejaka barnperspektivet då föräldrarna är grunden till hur barnen mår. Vi anser att föräldrarna ska föregå med gott exempel och vara förebilder för barnen då man i tidigare forskning har sett att barn internaliserar sina föräldrars beteende (Ainsworth, 1989; Antonovsky 1991; Winnicott, 1991; Erikson, 2000; Broberg, Granqvist & Ivarsson, 2006).

Handläggning av ekonomiskt bistånd är i mångt och mycket detaljreglerat med ett tydligt uppdrag, vilket gör att handlingsutrymmet till viss del blir begränsat. Dock visar våra resultat att man gör generösare bedömningar om det finns barn i familjen, detta har man möjlighet till

tack vare socialtjänstlagen. Vi tolkar snällare bedömningar som att socialarbetarna oftare beviljar ekonomiskt bistånd och insatser utöver om det finns barn i familjen. Johansson (2007) nämner att viss grad av handlingsfrihet finns inom organisationer som socialtjänsten. Genom att lagen ger möjlighet till individuella bedömningar finns här utrymme för handläggarna till att uppmärksamma barnen. Våra resultat tyder annars på att det är något socialarbetarna anser svårt just p.g.a. för snävt uppdrag som begränsar handlingsutrymmet.

Vi tolkar det som att socialarbetare saknar resurser för att kunna göra en individuell bedömning på det sätt som önskas. Detta är just en bekräftelse på att socialarbetarna inte har resurser för att kunna se till familjens hela livssituation. Hur detta påverkar de individer som är bidragsberoende kan vi bara spekulera om, men faktum kvarstår att de påverkas. Vi har inte undersökt målgruppen i sig men genom socialarbetarna så tyder våra resultat på att dessa individer inte får den hjälp som de behöver p.g.a. resursbrist som t.ex. kunskap och tid. Detta kommer vi att diskutera närmare under rubriken resursbrist.

I och med att uppdraget för ekonomiskt bistånd ser ut som det gör mister socialarbetarna helhetsperspektivet. Socialarbetarna tar upp att det inte finns tid till detaljfrågor rörande barnen för att det ligger utanför deras uppgift. I enlighet med Max Weber (Johansson, 2007) finner vi att arbetsförfarandet i dagsläget ser ut som så att man ofta bara tar hänsyn till information som är relevant för uppgiften. Handläggarna träffar de vuxna men inte barnen, vilket leder till att det är svårt att få en levande bild av dem. Genom att träffa barnen någon gång vid handläggning skulle socialarbetarna kunna skapa en betydligt bättre bild av deras levnadssituation och om barnen får ta del av extra biståndet. Några av gruppledarna tar upp att miljön på enheten inte är lämplig för barn. Ett steg i att uppmärksamma barnen mer skulle därför kunna vara att skapa en miljö som är till för barnfamiljer på enheten för socialbidrag t.ex. genom att inrätta ett väntrum endast för de här klienterna. Vi vet att det är föräldrarna som har ansvar för försörjningen och att det inte är något barnen ska behöva engagera sig i. Ändå menar vi att det är svårt att hålla barnen utanför familjens ekonomiska situation. Vi tror att det skulle vara lättare att uppmärksamma barnen och att det skulle leda till en förbättring för barnen om de var fysiskt närvarande vid något enstaka tillfälle.

Klienthantering vid ekonomiskt bistånd gör därför att man med dagens utformning inte kan väga in barnens behov på ett önskvärt sätt, då detta inte är ett måste för utbetalning av bistånd. Vi anser att man måste se över utformningen av uppdraget, då socialarbetarna uttrycker ett missnöje med uppdraget. Uppdraget borde omformas så att det lämpar sig för att skapa ett bredare helhetsperspektiv än det som socialarbetarna idag har över familjen.

6.1.2 Riktlinjerna

Resultaten tyder på att man styrs mer av de lokala riktlinjerna och normen än av socialtjänstlagen. Anledningen till detta tror vi beror på att riktlinjerna är tydligare och strukturerade. Därför ses riktlinjerna som ett stort stöd för handläggarna i deras arbete. Vilket vi tror ibland kan resultera i att man glömmer den individuella behovsprövning som socialtjänsten ger större utrymme för än riktlinjerna. Ekonomiskt bistånd är till för att alla ska kunna ha möjlighet till liknande levnadsstandard (SOU 2006:79). Nivån för skälig levnadsstandard varierar i takt med samhällsutvecklingen. Därför är det mycket viktigt att riktlinjerna uppdateras och följer utvecklingen av samhället. Runt år 2000 skedde en uppdatering av riktlinjerna, där organisationen ville uppmärksamma barnperspektivet mer i handläggningen av ekonomiskt bistånd. Tillägget gav möjlighet för barn i biståndsberoende familjer att delta i en fritidsaktivitet och en gemensam semesterresa varje år, förutsatt att pengarna kommer barnen till gagn. Vad beträffar barnen kan det vara räddningen att få

komma ut och vara en del av ett lag eller en grupp. Barnet kan då få förebilder både i ledarna och i laget/gruppen. Detta är därför en mycket positiv utveckling inom socialbidragsenheten att man har sett till att barnen ska få dessa möjligheter. Vi anser att riktlinjerna uppdateras för sällan för att kunna följa utvecklingen i samhället. Barnen ska inte behöva bli lidande för den situation familjen befinner sig i. Barnen ska kunna ha det som andra jämnåriga (Socialstyrelsen, 2006), det är ett viktigt mål att sträva efter. Många rapporter säger att barnen i dessa familjer inte hade möjlighet till att ha fritidsaktiviteter eller att åka på semester (Rädda barnen, 2002). Tilläggen i riktlinjerna har nu till viss del ändrat på detta. Problemet är att man inte vet om pengarna kommer barnen till gagn. Som det ser ut idag kan man inte begära in redovisning av utgifter rörande t.ex. fritidsaktiviteter eller semestrar. Vi undrar därför om föräldrars integritet ska ha företräde på bekostnad av barnens välbefinnande?

Det som gör att man inte kan följa upp vart pengarna går är att man saknar ett system för det ändamålet. Genom att satsa på ett system med bättre kontroll över vad bidragen går till skulle det kunna leda till att skapa mer förtroende mellan handläggare och klienter. Det är ingen poäng med tilläggen i riktlinjerna om det inte går oavkortat till barnen. Vi tror att det finns en stor risk att många av barnen i dessa familjer inte får ta del av extra biståndet.

Sammanfattningsvis så kommer vi fram till att hjälp som är anpassad efter den sökande är av stor vikt när det gäller klientens framtida liv. Detta är extra viktigt när det finns barn med i bilden. Barnen påverkas mycket av hur föräldrarna mår och lever. Resonemanget får stöd i tidigare forskning (Starrin, 1997; Jönsson, 2001). Det är därför otroligt viktigt att ge föräldrar stöd och resurser så att de orkar vara föräldrar. Vi har kommit fram till att det är svårt för grupperna på socialbidragsenheten att fånga upp barnen i sitt arbete. Det är mycket sällan de träffar barnen och har därför svårt att se deras situation. Man kan av dessa svar utläsa att det inte ingår i deras arbetsuppdrag att jobba med barnen och att det inte finns tid till att sätta sig in i barnens problematik. En av de viktigaste insatserna socialarbetarna kan göra för barnens framtid är att hjälpa dem som är närmast barnet, föräldrarna. Samtidigt som man uppmärksammar barnet och går in med insatser som är speciellt riktade till dem. Arbetet med barnperspektivet handlar inte bara om pengar utan att se till andra aspekter också, som t.ex. hälsa, utveckling och närmiljö (Socialstyrelsen, 1999; Cederblad, 2001; Nyman & Lönnerheden, 2004).

6.2 Mot målet att göra biståndsberoende självförsörjande

I detta avsnitt kommer vi diskutera de resursbrister som finns inom organisationen. Vi har redan berört ämnet men kommer här mer ha fokus på analys och diskussion kring resursbristerna utifrån den verkan de får i arbetet. Vi kommer även ge synpunkter på vad vi tror behövs för att nå målet med att göra familjer som är bidragsberoende självförsörjande. Vi tycker att det viktigt att sträva efter att hjälpa bidragsberoende familjer till självförsörjning då det gagnar alla inblandade. Speciellt skulle det ge bättre förutsättningar för barnet, t.ex. de skulle få bättre förebilder i sina föräldrar, de slipper stigmatisering och känslor av skam och deras psykiska och hälsomässiga faktorer skulle bli bättre.

6.2.1 Resursbrister

I materialet har vi funnit att man försöker uppmärksamma och bemöta familjens behov efter de resurser som socialarbetarna har. Det finns en stor påtryckning från organisationen att handläggarna ska göra ett bra arbete trots begränsade resurser, vilket sker på bekostnad av familjernas behov. Vi anser inte att socialarbetarna lyckas fullt ut med att balansera organisationens mål och klientens förväntningar, vilket motsäger att handläggare ofta lyckas balansera detta (Johansson, 2007). Vi tror att bristande resurser, främst kunskap och tid, kan

leda till att socialarbetarna riskerar att misslyckas med att få dessa familjer självförsörjande. De resursbrister vi fann i organisationen är ekonomi, tid, kunskap och samarbete. Det är få handläggare på många ärenden, vilket leder till att det finns lite tid för deras egen del att summera sitt arbete. Det finns även lite tid för att strukturera och utveckla arbetet. Klientkontakten är begränsad p.g.a. tidsskäl. Ingen utbildning krävs för att arbeta som handläggare. Endast gruppledarna har detta krav. Vi har uppfattat att organisationen inte erbjuder särskilt mycket utbildning och information om problematik som kan finnas hos familjer som är bidragsberoende. Därmed anser vi att det finns en kunskapslucka som behöver fyllas då man arbetar med utsatta människor. Vi tycker att det är viktigt att man är medveten om hela livssituationen. Samarbete är vidare en del i att få ett helhetsperspektiv. Våra resultat visar att samarbetet kring familjerna inte är så bra som socialarbetarna och vi skulle önska. Vi anser att om organisationen bemöter de här resursbristerna skulle socialarbetarna bättre kunna balansera organisationens villkor och klientens behov och på så sätt lyckas bättre med organisationens mål. Vi anser vidare att organisationen bättre ska strukturera och organisera de resurser som redan finns.

6.2.1.1 Ekonomi

Under denna rubrik kan man lägga in i stort sett alla resursbrister. Resurser finns oftast inte p.g.a. ekonomiska aspekter men vi har valt att redovisa de olika resursbristerna vi funnit var för sig och inte under ekonomi. Detta för att tydliggöra och underlätta förståelsen.

Socialarbetarna pratar om nedskärningar som skrämmande och något som påverkar deras arbete i allra högsta grad. Den resurs som blivit mycket lidande på senaste tid är socialsekreterare. Gruppledarna oroar sig för hur detta kommer att påverka arbetet med ekonomiskt bistånd. Socialsekreterarna arbetar främst med förändringsarbete. Genom att krympa ner antalet socialsekreterare uttrycker några gruppledare att de känner att de fått krympa sitt uppdrag ytterligare, så nu är de nere på själva grunduppdraget dvs. utbetalning av ekonomiskt bistånd. De flesta handläggare brukar rekommendera andra insatser utöver ekonomiskt bistånd vilket nu blir svårt och begränsat när man har skurit ner på antalet socialsekreterare. Vi bedömer detta som en negativ utveckling. För att handläggarna ska kunna göra en bra insats i sitt arbete med biståndsberoende så krävs det av organisationen att de satsar mer resurser till och på socialsekreterarna. I nuläget när organisationen gör tvärtom för att spara pengar, ser vi att det i slutändan kommer bli en merkostnad då gruppen biståndstagare förlorar en viktig resurs för att nå målet att bli självförsörjande. Vi har förstått under studiens gång att andra insatser utöver ekonomiskt bistånd, är det som behövs för att familjerna ska kunna bli självförsörjande. De har oftast stor problematik som går utöver att täppa till hål i deras ekonomi. Vi anser att om inte dessa resurser finns som socialtjänsten kan erbjuda så kommer familjerna troligen inte kunna förändra sin livssituation.

6.2.1.2 Samarbete

I Socialstyrelsens rapport (2003) och i riktlinjerna står det att samarbete är en ambition för att få ett helhetsperspektiv. Resultaten indikerar att samarbete inte är vanligt förekommande men vi ser samarbete som en resurs av ytterst stor vikt för att familjerna ska få den hjälp de behöver. Därför bör man se över de forum man har och/eller hittar former så att ett närmare samarbete blir verkligt. Det finns en sekretess mellan olika instanser både inom och utanför socialtjänsten som försvårar arbetet. Frågan är om denna sekretess hjälper mer än den stjälper. Många av studiens respondenter tar, som sagt, upp att ett stort problem är just att man inte arbetar med hela familjebilden. Olika instanser arbetar med olika saker och sekretessen gör att man sällan får information om på vilket sätt andra instanser arbetar med familjen. Ofta berörs en och samma familj av olika insatser och åtgärder som olika instanser ansvarar för. En enhet

har hand om ekonomin, en annan har hand om psykiska problem som rör de vuxna och en tredje instans har hand om problem som rör barn. Allt detta gör att ingen känner att de har ansvar för hela familjen utan var och en gör sin del av arbetet. Detta visar att organisationens krav blir för höga så att man missar klientperspektivet. De flesta familjer gynnas inte av att olika enheter ser endast en liten bit av helheten. Familjen gynnas inte heller av att ingen tilldelats ett övergripande ansvar för dem. Vi tror att en stor organisation skapar en möjlighet där det blir lätt att lägga över ansvar på någon annan. Detta kan skapa en trygghet, dock en trygghet på klientens bekostnad. Organisationen lägger krokben för sig själv i målet mot att hjälpa de här familjerna att bli självförsörjande.

Vi skulle vilja att socialarbetarna fick ta del av alla tidigare och nuvarande insatser och åtgärder som berör familjen. Idag kan det se ut som följer; först upptäcker enheten för ekonomiskt bistånd att mamman är djup deprimerad, tre månader senare upptäcker en annan enhet att pappan missbrukar och ytterligare sju månader senare kommer en anmälan från skolan till en tredje enhet, om att barnen inte kommer till skolan. Allt detta måste kunna samlas till ett enda tillfälle då man tittar på hela familjens livssituation. Vi finner det mycket alarmerande att socialarbetare uppger att samarbetet med andra instanser inte alls fungerar som det borde. Man skulle gärna se att det fanns ett samarbete med instanser som kan ge familjer annat stöd än ekonomiskt bistånd i form av exempelvis behandling och kontaktnät. Samarbetet mellan enheten för ekonomiskt bistånd och andra instanser är grundläggande för att kunna ge familjerna det stöd som krävs för att de ska få en så trygg och givande miljö som möjligt. Ska man arbeta mer med barnperspektivet i handläggning av ekonomiskt bistånd är det därför nödvändigt att se över vad som kan göras för att förbättra detta samarbete. Vi tycker att man ska ha en befintlig strategi, mer kunskap om vad man kan göra för de här familjerna och var man kan hänvisa dem. Det finns en poäng i att ha sekretess då det är känsliga ärenden som hanteras men det är bättre att se till att det är kompetent personal som förstår vikten av att hantera de här ärendena varsamt. Det är viktigt att implementera att det går bra att samarbeta om man ser att det skulle gynna familjen. Sekretessen får inte stå i vägen för samarbete. Dessutom anser vi att det ska finnas en möjlighet att skicka de här familjerna vidare där de bäst kan få hjälp. Socialarbetarna ser att så mycket mer behövs än ekonomiskt bistånd. De borde ha möjlighet att hjälpa de här familjerna på ett mer adekvat sett. Möjligheterna till samarbete skulle öppna upp för det. Förändringsarbete har dock visat sig mycket svårt i byråkratiska organisationer (Bolman & Deal, 2005; Johansson, 2007). Resultaten visar att gruppledarna upplever organisationen som trög och svårföränderlig, då besluten ska tas uppifrån och sedan ta sig ner i organisationens alla led. Därför bör organisationen beakta denna svårighet och sträva mot att implementera förändringar som leder till att nå organisationens mål.

6.2.1.3 Tid

I detta avsnitt berör vi tid som en resurs som det i nuläget råder brist på, vilket gör att arbetet inte kan utföras på ett adekvat sätt. Vi diskuterar vad mer tid skulle kunna leda till för att förbättra arbetet och få ett helhetsperspektiv så att biståndsberoende kan bli självförsörjande.

Om organisationen skulle erbjuda enheten för ekonomiskt bistånd mer tid och personal skulle ett bättre arbete kunna utföras genom bättre bedömningar. Några gruppledare beskriver mer exakt hur de skulle vilja att arbetet kring deras klienter såg ut. De skulle vilja ha mer tid för varje ärende. De beskriver bl.a. hembesök som en mycket viktig del i processen för att kunna göra bättre bedömningar. Hembesöket ger en mycket tydlig bild av hur en klient lever och vilka behov som behöver uppfyllas för att denne ska få en så bra levnadsstandard som möjligt. Med hjälp av hembesöket kan man alltså skapa en närmare kontakt till sin klient och barnen

som indirekt påverkas om föräldrarna är bidragsberoende. Denna kontakt går nu ofta förlorad inom socialtjänsten då tid inte finns för detta. Skulle organisationen anställa fler handläggare skulle man få tid till att göra grundligare utredningar t.ex. genom hembesök.

Det är tydligt att arbete med biståndstagare, som ofta har många olika riskfaktorer i sina liv, påverkar både handläggarna och gruppledarna starkt på ett känslomässigt plan. Både i enkäten och under intervjuerna ger de uttryck för olika känslor som detta väcker hos dem, exempelvis; frustration, hjälplöshet och uppgivenhet. Några gruppleddare säger även att de ibland känner att de vill jobba mer med välgörenhet än myndighetsutövning. Detta tyder på att det är svårt att vara helt objektiv i bedömningen av klienter. Väcker något känslor hos individen är det svårt att helt bortse från dessa känslor och inte låta det påverka arbetet. Detta har Håkansson & Stavne (1983) visat på i sin tidigare studie. Det finns mycket känslor kring dessa familjer. Därför är det viktigt att socialarbetarna använder de forum som redan finns, så som handledning. I enkäten uppger nästan alla handläggare att de har regelbunden handledning i sitt arbete men endast ett fåtal uppger att de under dessa tillfällen berör barnens situation. Många av socialarbetarna tar upp att de blir påverkade av vetskapen av att dessa barn kanske far illa. Detta leder därför lätt till att de skapar egna forum för att få utlopp för detta t.ex. vid lunchen eller på kafferasten. I resultaten har det framgått att socialarbetarna får god handledning både internt och externt. Vid dessa tillfällen tyder resultaten på att barnen glöms bort, till förmån för andra frågor. Därför vore det önskvärt att organisationen skapade rutiner kring samtalen för att garantera att barnperspektivet blir en naturlig del i handledningen och diskussioner.

6.2.1.4 Kunskap

Våra resultat visar att utbildning efterfrågas av socialarbetarna. Nästan alla handläggare uppgav i enkäten att de inte fått någon utbildning i handläggning av barnfamiljer. Som tidigare nämnts finns inga krav på utbildning för handläggare och om då organisationen inte fortbildar sin personal, väcker det starka frågor kring kompetens att arbeta med individer i behov av samhällets skydd och stöd (SOU 2006:79). Speciellt då det står i Socialstyrelsens rapport (2003) att ledningen ska se till att handläggarna har kompetens att arbeta utifrån barnperspektivet. I enkäten framgår det att tre inte vet hur de ska handlägga utifrån ett barnperspektiv vilket ger att ca 300 ärenden kanske inte behandlas med ett barnperspektiv. Vidare visar enkäten att man sällan, om nästan aldrig berör barnets situation vid handledningstillfällena. Vilket gör att studien väcker frågor om kompetens- och kvalitetsförbättringar inom socialtjänsten.

Många källor visar att familjer med ekonomiskt bistånd är en riskgrupp (Länsstyrelsen, 2003; Lagerberg & Sundelin, 2005; Franzén m.fl., 2008). Vi anser därför att det är viktigt att det är utbildad personal som arbetar med ekonomiskt bistånd. För att komma tillrätta med detta är alternativen att man har utbildningskrav för handläggare eller att organisationen erbjuder fortbildning till sina anställda. Socialarbetarna efterfrågade mer utbildning av relevans kring barnperspektivet. Vi reagerade på att det inte funnits mycket att tillgå kring detta på deras arbetsplats. De har ofta tagit del av relevant information likt andra individer i samhället, som inte jobbar med denna grupp, t.ex. via media. Vi antar att detta beror på att vid socialbidragsenheten är uppdraget inte som sådant att det egentligen berör arbetet hur vida man känner till risken för ogynnsam utveckling. Beslut om ekonomiskt bistånd kan fattas utan kunskap om riskproblematiken. Det skulle vara önskvärt att enheterna får information kring problematiken för att kunna hänvisa vidare till annat stöd för klienterna. Informationen skulle även leda till mer förståelse för klienterna och ge bättre ventilation på hur man kan arbeta med bidragsberoende. Detta kan i sin tur leda till omstrukturering och annat arbetssätt med denna

grupp som skulle gynna alla i det långa loppet. I nuläget visar statistik att denna grupp inte alls följer en positiv prognos vad gäller att ta sig ur sitt biståndsberoende. Vilket vi skulle kunna koppla till dagslägets arbetssätt. Det bristande utloppet de har för sin kunskap om gruppens problematik genom att uppdraget är för snävt, har förmodligen en del i detta. Vi menar även att de bristande resurser man har att foga över är en bidragande orsak till den negativa prognosen.

Vi tror att gruppledarna efterfrågar utbildning för att detta inte är ett krav när man ska arbeta som handläggare på enheten för ekonomiskt bistånd. Det finns ett antal handläggare som uttrycker att de inte vet hur de ska handlägga familjer med ekonomiskt bistånd på bästa sätt. Många av handläggarna beskriver handläggning kring familjer med bidragsberoende som svåra och komplicerade ärenden. Vi tolkar våra resultat som att vissa familjer handläggs på ett mindre adekvat sätt än andra beroende på vilken handläggare man får. Vi anser att detta inte skulle vara ett lika stort problem med ett utbildningskrav på handläggarna. Organisationen borde även erbjuda kontinuerlig fortbildning till sina anställda, för att samhället förändras och även problembilden de här familjerna kan ha. Har man mycket kunskap och en organisation som förser en med verktyg att omsätta sin kunskap i handlande då skulle socialarbetarna lättare kunna se hur de ska arbeta för att få denna grupp självförsörjande.

6.2.2 Stöd

Enligt Johansson (2007) är det viktigt att handläggarna känner att de får det stöd de behöver, vårt material bekräftar detta. Vi finner att stöd är något organisationen överlag är bra på. Nästan alla handläggare uttrycker att de känner att de får stöd i sitt arbete från sin gruppleddare och detta trots att gruppledarna ofta i intervjuerna uttrycker en känsla av otillräcklighet. Vi kan anta att handläggarna känner ett bra stöd hos gruppledarna för att deras dörr alltid står öppen för dem. De kan när som helst komma till gruppleddaren och ventilera ett ärende, problem eller något personligt. Gruppledarna anses också vara ett bra stöd för att de har utökad delegationsrätt vilket tar bort lite av handläggarnas ansvar. Det finns alltid någon att bolla med som har större beslutanderätt samt ett mer utomstående perspektiv, vilket ger annan syn på ärenden eller sådant som kan vara svårt att ensam se och ta beslut om. Detta tror vi kan anses som en lättnad och därmed ett viktigt stöd att finna i gruppleddarrollen. I och med att handläggarna känner att de får ett bra stöd ger detta ett tryggare handlägningsförfarande.

Ett annat stöd som erbjuds är extern handledning varje månad. Detta stöd ger socialarbetarna en möjlighet att träffa någon som inte är en del av verksamheten. Vilket kan vara mycket bra för att få perspektiv på sitt arbete och vara ett led i att utveckla det. Vår forskning visar även att det finns en stark känsla av stöd mellan handläggarna inom alla grupper. Vilket kan vara givande för att skapa ett bra arbetsklimat och enligt Johansson (2007) är det viktigt med organisationens stöd. Utan stöd och tilltro till varandras arbete tror vi att det skulle skapas en tryckt stämning som skulle försvåra arbetet. Arbetet i sig är svårt och krävande. Det väcker olika känslor därför är det bra att de känner att det finns ett gott stöd i varandra. Detta kan vi knyta an till att organisationen ska stå för det stöd handläggarna känner att de behöver i sitt arbete (Johansson, 2007). Vårt material visar på det motsatta vad gäller att fånga upp barnen. Vi menar att organisationen är dålig på att strukturera upp det stöd som finns så att det blir fokuserat på familjernas problematik. Detta leder till att de även blir sämre på att ackumulera de känslor dessa familjer väcker när uppdraget inte täcker det man ser att familjerna är i behov av.

Anledningen till att stödet överlag fungerar bra, kan vara just att man har organisationens straka ramar att luta sig mot och även dess riktlinjer vilket medför ett arbetssätt som blir

likartat vad beträffar ekonomiskt bistånd. Ett likartat arbetssätt vad beträffar det ekonomiska biståndet bidrar ofta med trygghet för att handläggarna inte behöver ta det yttersta ansvaret för sina beslut. Det är viktigt att människor vet ungefär vad de kan förvänta sig. Risken kan annars bli att klienten utlämnas till den enskilde handläggarens godtycke. Detta är inget att sträva efter. Däremot att sträva efter frihet att individuellt behovspröva andra insatser utöver ekonomiskt bistånd. Ett likartat arbetssätt kring insatser utöver ekonomiskt bistånd, anser vi inte gynnar organisationen och dess klienter, då man strävar efter att få klienterna självförsörjande. Problematiken är individuell bland klienterna och att göra likartade behovsbedömningar leder inte till målet. Bolman och Deal (2005) beskriver att organisationen ska stötta och utveckla de anställda, vi menar här att det stöd handläggarna har är en bra grund att bygga på men att det behöver struktureras och utvecklas. Handläggarna måste känna att de kan få samma stöd trots att man vågar gå utanför organisationens ramar och riktlinjer då man anser att det behövs för att bemöta och tillgodose klientens behov.

Vi har nu analyserat och diskuterat resultaten av vår studie. Våra förhoppningar med studien är att den ska starta en diskussion kring de individuella bedömningarna och behovsprövningar som socialtjänsten är skyldiga att göra. Vi önskar att mer fokus las på barnen. Studien kan ligga till grund för diskussion om vad som görs bra men även vad som kan göras bättre samt vad som behövs för att klienterna ska ta sig ur sitt bidragsberoende. När det gäller vad som kan göras bättre hoppas vi att organisationen ska fokusera på att fortbilda personalen kring barnfamiljer med ekonomiskt bistånd. Även att använda sig av form som redan finns på ett strukturerat och tydliggörande sätt så att barnen i dessa familjer lyfts fram. Vi anser även att organisationen bör lägga en tonvikt på samarbete mellan de olika enheterna inom och utanför socialtjänsten. Vi vet att detta är en hög ambition som kan vara svår att nå. Det behövs höga ambitioner för att nå sina mål. Under början av 90-talet hade vi en lågkonjunktur, statistik visar att barnfamiljer är de som drabbas först och hårdast av ekonomiska kriser. Det man såg var en kraftig ökning av ekonomiskt bidrag (Socialstyrelsen, 1999). Vi är i början av en lågkonjunktur nu, där ca 1600 personer drabbas av arbetslöshet varje dag och år 2010 beräknas arbetslösheten i Sverige vara uppe i 9 procent (Rapport). Hur kommer det här att påverka bidragen? I svåra tider gäller det för socialtjänsten att ha höga ambitioner för att inte sänka arbetskvalitén. Hur framtiden kommer att gestalta sig för barn beror på de vuxnas förståelse för hoten och deras förmåga att hantera dem.

6.3 Metoddiskussion

I detta avsnitt kommer vi att diskutera våra metodval. Vi kommer diskutera studiens styrkor och svagheter. Vi resonerar kring våra mätinstrument var för sig.

6.3.1 Enkäten

Vi valde enkät som ett av våra mätinstrument för att nå alla handläggare inom Uppsala kommuns socialtjänst. Vi tyckte att vi lyckades bra med detta då bortfallet i studien är litet. Hela samplet är litet för att mätas med ett kvantitativt mätinstrument, men att fånga upp alla handläggare inom målgruppen skulle inte ha gått med kvalitativ mätmetod utifrån studiens ramar. Enkäten skulle ha kunnat utformas på ett bättre sätt genom att ha mindre omfattande frågor där handläggarna inte själva måste beskriva. Vi såg en tendens att en del av dessa frågor inte fylldes i, i den omfattning vi önskat. Vi visste att det fanns en risk för detta efter att ha läst Trost (2007). Vi valde dock beskrivande frågor för att vi ville fånga upp så mycket som möjligt av handläggarnas egna åsikter och agerande. Detta har varit mycket givande då enkäten fyllts i korrekt, vilket var vad vi hoppades på. Vi skulle även kunnat utforma mer direkta frågor kring resurser på arbetsplatsen. Nu är resursfrågor invägda i andra frågor vilket vi ser som en brist i enkäten.

6.3.2 Intervjuerna

Det andra av vår datainsamlingsmetod är intervjuer, med fyra gruppledare. Genom att också ha intervjuer som instrument har vi fångat in hela målgruppen för studien, vilket vi är nöjda med. Intervjupersonerna var villiga och motiverade till att delta i studien. Detta kan ha påverkat giltigheten i uttalandena. Vi har så gott det går försökt undvika ledande frågor vid intervjuerna men vid bearbetningen av dessa har det framkommit en och annan ledande fråga. De ledande frågorna kan ha haft inverkan på svaren men de kan även ökat trovärdigheten i uttalandena genom att fastställa intervjuarens tolkning (Kvale, 1997). Vidare anser vi att det finns en risk att vissa följdfrågor inte ställdes. Vi har i några få uttalanden inte alltid kunnat säkerställa vad intervjupersonerna syftar till och därmed har en viss form av tolkning blivit oundviklig under analysprocessen (Kvale, 1997). En svaghet med kvalitativa studier är objektiviteten. Forskaren är mätinstrumentet, men vi har försökt att inte låta egna tolkningar och förförståelse ha företräde och inverka på materialet.

6.4 Fortsatt forskning

Studien fokuserar på en aspekt av problemområdet därför vore det intressant och viktigt med fortsatt forskning. Det finns ett flertal intressanta områden att forska vidare kring varav en uppföljningsstudie är planerad att göras på våren -09, inom ämnesområdet. Studien kommer att genomföras av en anställd inom socialtjänsten. Vi hoppas även på forskning som lyfter fram barnens livssituation utifrån att fånga deras tankar och åsikter. Detta är ett mycket viktigt led då vi endast fångat upp dem som arbetar kring ekonomiskt bistånd. Vi finner vidare forskning inom vårt ämnesområde av intresse, genom att vidga målgruppen till att innefatta andra kommuners arbete med dessa klienter. Utifrån en sådan studie skulle en jämförelse kunna göras av organisationsstrukturens inverkan på arbetet. Vi tycker att det skulle vara viktigt att undersöka hur andra enheter inom och utanför socialtjänsten ställer sig till samarbetsförslag.

Referenser

Ahrne, G. (1994). *Social organizations. Interaction Inside, Outside and Between Organizations*. London: Sage.

Annerbäck, E-M & Lindell, C. (2007). *Allvarlig barnmisshandel – En studie av polisanmälda fall i ett svenskt polisdistrikt*. Rapport, 27, Linköping.
www.hu.liu.se/content/1/c6/02/30/22/Rapport%20nr%2027.pdf
(Hämtat 2008-09-30 kl.08.45)

Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur.

Ainsworth, M.D. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychology*, 44, 709-716.

Atterot, H & Wiklund, N. (2005). *Barnperspektivet i handläggning av ekonomiskt bistånd - hur uppmärksammar individ – och familjeomsorgen de fattiga barnen?*
www.gr.to/download/18.55340448112b9e59b8980006677/050201_barnperspektivet.pdf
(hämtad 2008-11-03 kl.12:11)

Brottsofferjouren.
www.boj.se/index.pl/medlingsbidrag_p_7_miljoner#128
(hämtad 2008-09-03 kl.10:05)

Bolman, L.G, Deal, T.E. (2005). *Nya perspektiv på organisation och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur.

Broberg, A; Granqvist, P; Ivarsson, T. (2006). *Anknytningsteori: betydelsen av nära känslomässiga relationer*. Stockholm: Natur och Kultur.

Cederblad, M. (2001). *Barn- och ungdomspsykiatri*. Falköping: Elanders Gummessons.

Decrop, A. (1999). *Triangulation in qualitative tourism research*. Department of Business Administration. Belgien: University of Namur.

Egelund, T; Kvilhaug, A; Liebing, A; Östberg, F. (2001) *Social barnavård– kunskap och professionalisering*
En komparativ studie av undervisningen i social barnavård i svensk socionomutbildning och dansk socialrådgivarutbildning. Stockholm: Kopiecenter

Erikson, E.H. (2000). *Den fullbordade livscykeln*. Stockholm: Natur och Kultur.

Franzén, E; Vinnerljung, B; Hjern, A. (2008). The epidemiology of out-of-home care for children and youth: A national cohort study. *British Journal of social work*, 38, 1043-1059.

Goldning, P & Middleton, S. (1982). *Images of welfare*. Oxford

Goffman, E. (2003). *Stigma- Den avvikandes roll och identitet*. Göteborg: Elanders digitaltryck AB.

Halleröd, B; Marklund, S; Nordlund, A; Stattin, N. (1993). Konsensuell fattigdom – En studie av konsumtion och attityder till konsumtion. *Studies in sociology*, 104

Jensen, M. (1995). *Kvalitativa metoder för samhälls- och beteendevetare*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson–Öhrnell, G. Personlig kommunikation den 2008-09-29 kl.15:30.

Johansson, R. (2007). *Vid byråkratins gränser: Om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat arbete*. Lund: Arkiv.

Jönsson, L. (2001). Arbetslöshet och familjerelationer. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 3, 220-238.

Killén, K. (2007). *Svikna barn*. Falun: ScandBook AB.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Köhler, L. (2007). Varför mår barnen sämre än de har det? Betydelsen av relativ fattigdom, socialt kapital och status för barns hälsa. *Läkartidningen*, Vol.104, nr 26, s.1989-1991.

Lagerberg, D. & Sundelin, C. (2005). *Risk och prognos i socialt arbete med barn*. Mölnlycke: Elanders Infologistics Väst AB.

Lundström, T & Wiklund, S. (2000). *Att växa upp i familjer med långvarigt försörjningsstöd- En forskningsöversikt om barns uppväxtvillkor i familjer med socialbidrag och små ekonomiska resurser*. FOU-rapport 2000:3. AWJ Kunskapsföretaget AB.

McLeod, J.D & Shanaha, M.J. (1993). Poverty, parenting, children's mental health. *American sociological association*, Vol.58, nr 3, s.351-366.

Mossler, K. (2003). Ett skyddsnät mot fattigdom...?! *Välfärd*, nr 3, s.12-14.

Nationalencyklopedin
www.ne.se/artikel/1145067/1145067
(hämtad 2009-01-09 kl.10.21)

Nyman, H & Lönnerheden, A. (2004). *Till statsrådet Andnor*. Stockholm

Parvin, B. (2001). *Klienters upplevelser och erfarenheter av långvarigt socialbidragsberoende*. D-uppsats. Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete.

Rädda Barnen. (2002). *Barnfattigdomen i Sverige - Sammanfattning av studien "Barns ekonomiska utsatthet under 1990-talet av Tapio Salonens*.

Rättvisemärkt. (2005)
www.rattvisemarkt.se/obj/docpart/e/ece0fcf9abb04db3b24b7c859e4e9c63.pdf
(Hämtad 20081029 kl.12:36)

Shadish, WR; Cook, TD; Campbell, DT. (2002). *Experimental and quasi-experimental designs for generalized causal inference*. Boston New York: Houghton Mifflin company

Starrin, B & Kalander- Blomqvist, M. (2001). *Det är den där skammen...Skammen att inte klara sig själv. En studie om socialbidragstagares ekonomiska, sociala och hälsomässiga förhållande*. Karlstads universitet, Institutionen för samhällskunskap. Arbetsrapport nr 4.

Socialtjänstlagen. (2001:453)
www.notisum.se/rnp/sls/lag/20010453.htm
(hämtad 2008-10-06 kl.15:11)

Socialstyrelsen. (2001). *Ekonomiskt bistånd/socialbidrag*
www.sos.se/FULLTEXT/44/2001-44-7/2001-44-7.pdf, s. 8
(hämtad 2008-10-26 kl.10:47)

Socialstyrelsen Stockholms län, Socialstyrelsen. (2003). *Barnperspektiv vid handläggning av ekonomiskt bistånd*. Stockholm: Erlanders Gotab AB
www.sos.se/FULLTEXT/109/2003-109-1/2003-109-1.pdf
(hämtad 2008-09-02 kl.10:06)

Socialstyrelsen. (2006). *Social rapport 2006*. kap 1, 3, 4, 7.
www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/6BA28164-0E48-4F40-951B-181A84A2E74A/0/20061111.pdf
(hämtad 2008-09-04 kl.13:26)

Socialstyrelsen. (2006). *Barns i fokus*. Slutrapport. SoS-rapport 1996:19.

Socialstyrelsen. (2007). *Individ- och familjeomsorg - Lägesrapport 2007*.
www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/30565D9D-C77C-4589-895F-4200D4230D05/9908/20081315.pdf
(hämtad 2008-10-29 kl. 12:12)

Socialstyrelsen.(2007). *Riktlinjer för arbete med barnperspektiv*.
www.hedemora.se/_webdoc/Data/6/Files/11407/o7.14bilaga1.pdf
(hämtad 2008-11-03 kl.14:19)

Socialstyrelsen.(2008). *Folkhälsa och sociala förhållanden – Lägesrapporter 2007*.
www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/67B2B9CD-2D4F-4729-A57C-D6448CA26E57/10262/20081318_rev1.pdf
(hämtad 2008-10-02 kl.09:11)

Socialstyrelsen. (2008). *Ekonomiskt bistånd årsstatistik, år 2007 - Utbetalda belopp samt antal biståndsmottagare samt antalet biståndshushåll*.
www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/D36EB57A-C384-40FF-BC1C-732C5110F283/10825/2008446.pdf
(hämtad 2008-10-26 kl.11.11)

Socialstyrelsen. (2008). *Ekonomiskt bistånd årsstatistik, år 2007 - Utbetalda belopp samt antal biståndsmottagare samt antalet biståndshushåll*. Statistik över hushåll och personer med ekonomiskt bistånd.

www.socialstyrelsen.se/Publicerat/2008/10073/Sammanfattning.htm
(hämtad 2008-10-26 kl.13:23)

Socialstyrelsen. (2008). *Ekonomiskt bistånd 2008 - läns – och kommunvis redovisning av utbetalt ekonomiskt bistånd*.

www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/982471AF-E210-4E83-87BD-54F07354F8DD/11774/200812511.pdf
(hämtad 2008-10-02 kl.09:42)

SOU. (2006:79). *Integrationens svarta bok - Agenda för jämlikhet och social sammanhållning*.

www.regeringen.se/content/1/c6/06/79/01/fb2aa315.pdf
(hämtad 2008-11-12 kl.12:42)

Stenberg, S-Å & Hård af Segerstad, C. (2007). Det sociala arvet i ny belysning- socialbidrag och försörjningsvillkor. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 3, 183-198.

Stenberg, S-Å. (2000). Inheritance of Welfare Reciprocity: An Intergenerational Study of Social Assistance Reciprocity in Postwar Sweden. *Journal of Marriage and the family*, 62, 228-239.

Strand, M. (1998). *Den ekonomiska situationens betydelse för de arbetslösas psykiska välmående*. I Palme, J & Stenberg, S-Å (red.), Arbetslöshet och välfärd. Välfärdsprojektet.

Sundell, K & Egelund, T. (2002). *Barnavårdutredningar – En kunskapsöversikt*. Stockholm: Gothia Förlag.

Svallfors, S. (1996). *Välfärdsstatens moraliska ekonomiska – världsopinionen i 90-talets Sverige*. Umeå: Boréa.

Svt Rapport. Arbetslösa varje dag.

svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=22620&a=1320343&lid=puff_1320357&lpos=rubrik
(hämtat 2008-12-16 kl. 14.58)

Svt Rapport. Arbetslöshet 2010

svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=22620&a=1340542
(hämtad 2008-12-16 kl. 15.00)

Trost, J. (2007). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.

Trost, J. (1997). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Uppsala kommun.

www.uppsala.se/Omsorgstod/Socialtjanst/Socialbidrag/Organisation
(hämtad 2008-10-06 kl.11:12)

Uppsala kommun. *Riktlinjer med tillämpningsregler och handläggningsordning för försörjningsstöd och ekonomiskt bistånd för livsföring i övrigt.*
www.uppsala.se/Upload/Dokumentarkiv/Extern/Dokument/Omsorg_o_stod/Riktlinjer_social_bidrag_2006_uan-051117_%C2%A7-240.pdf
(hämtad 2008-09-03 kl.11:21)

Vetenskapligarådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning.*
www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf
(hämtad 2008-11-17 kl.16:34)

Wilkinson, R.G. (2002). *Unhealthy societies. The afflictions of inequality.* London: Taylor & Frances Group.

Winnicott, D.W. (1991). *Spädbarn och deras mödrar.* Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Yngwe, P-E. (2004). *Forskning om ekonomisk utsatthet och barns livschanser.* I Batljan. I (red.) Ekonomiskt utsatta barn. Socialdepartementet.
www.regeringen.se/content/1/c6/02/84/19/ca277724.pdf
(hämtad 2008-09-04 kl.15:15)

Appendix:

Bilaga 1

Försörjningsstöd- riksnormer

Riksnormen specificeras i 4 kap 3 § första stycket SoL. Riksnormens nivåer och konstruktion fastställs årligen av regeringen. Riksnormens nivåer för olika åldrar och familjetyper framgår av beloppsbilaga.

Livsmedel

Beräkningarna utgår från en näringsmässigt fullvärdig och varierad kost. Det förutsätts att all tillredning sker i hemmet. Hänsyn har tagits till ensamhushållens dyrare kostnader.

Kläder och skor

Beloppet beräknas täcka det vardagliga behovet av kläder och skor under året samt skoreparationer och en del tillbehör som väska, klocka, paraply.

Lek och fritid

Avser kostnader för aktiviteter som det är rimligt att alla får möjligheter till, ex vis biobesök, lyssna på musik och läsa böcker, viss motion och kultur. Även cykel, skidor m.m. Kostnader för semester och dyrare fritidsintressen ingår inte i beräkningarna. För behov som går utöver riksnormens budgetpost eller vid långvarigt bidragsberoende hänvisas till särskild riktlinje.

Hälsa och hygien

Avser kostnader för den personliga hygien som tvål, tandkräm, blöjor, mensskydd, hårklippning m.m.

För kostnader i samband med sjukvårdsbehandling hänvisas till särskild riktlinje.

Förbrukningsvaror

Avser kostnader för rengöring av bostaden, skötsel och vård av kläder, skor m.m.

Dagstidning, Telefon, Mobiltelefon, TV- avgift

Kostnader för helårsprenumeration på en dagstidning, avgift för TV-licens, abonnemangs- och samtalsavgift för telefon, mobiltelefon samt brevpapper och frimärken ingår.

FÖRHÖJD NORM

Om det finns särskilda skäl kan kostnaderna enligt 4 kap 3 § 2 st. SoL beräknas till en högre nivå än riksnorm. Förhöjd norm används i vissa fall för personer som pga. sjukdom eller handikapp har kostnader som inte ryms inom ramen för riksnormens schabloniserade nivå och som inte ersätts på annat sätt

BARNPERSPEKTIV

Kostnad för telefon och lek/fritid bör beviljas med högre belopp än riksnormens budgetposter, om det är nödvändigt för att en förälder ska kunna upprätthålla kontakt och/eller umgänge med barn på en rimlig nivå.

Kostnad för lek/fritid bör beviljas med riksnormens hela månadsbelopp för aktuell åldersgrupp i de fall faktiskt umgänge sker minst 6 dagar per månad. Ersättning med högre belopp för telefonkostnader prövas individuellt, och gäller både för umgängesförälders och

boförälders kostnader.

Vid barns sjukhusvistelse, godtas eventuell avgift för förälder som bor med barnet på sjukhuset, i den omfattning som bedöms nödvändig efter individuell prövning utifrån barnets behov.

Vid förlossning kan bistånd utgå till sjukvårdsavgift för pappas eller annan anhörigs vistelse på sjukhus under ett dygn.

Enligt Konsumentverkets beräkningar är matkostnaderna högre vid vissa sjukdomar som kräver specialkost. Kosttillägg bör därför beviljas för barn som enligt läkarintyg behöver sådan kost, och om kostnaderna per år uppgår till högst 36 % av basbeloppet.

Vid högre kostnader skall vårdbidrag för merkostnader sökas hos Försäkringskassan. Behov av specialkost skall styrkas av läkare.

Bilaga 2

FN:s barnkonvention, artikel 3 och 12

Artikel 3: Barnets bästa

1. Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.
2. Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.
3. Konventionsstaterna skall säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal, och lämplighet samt behörig tillsyn.

Artikel 12: Åsiktsfrihet och rätten till att bli hörd

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.
2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

Bilaga 3

Socialtjänstlagen

1 kap. Socialtjänstens mål

2 § När åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Med barn avses varje människa under 18 år.

3 kap. Socialnämndens uppgifter

5 § Socialnämndens insatser för den enskilde skall utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.

När en åtgärd rör ett barn skall barnet få relevant information och hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad. Lag (2007:1315).

4 kap. Rätten till bistånd

1 § Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.

1 a § Följande inkomster ska inte beaktas vid bedömningen av rätten till bistånd enligt 1 §

1. hemmavarande barns inkomster av eget arbete,
2. hemmavarande skolungdomars inkomster av eget arbete, om skolungdomarna är under 21 år.

Till skolgång räknas studier i grundskolan eller gymnasieskolan eller annan jämförlig grundutbildning.

Inkomster som avses i första stycket får dock beaktas vid tillämpning av 1 § till den del de överstiger ett halvt prisbasbelopp per kalenderår enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Lag (2007:1429).

2 § Socialnämnden får ge bistånd utöver vad som följer av 1 § om det finns skäl för det.

3 § Försörjningsstöd lämnas för skäliga kostnader för

1. livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning, telefon och TV-avgift,
2. boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring samt medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa.

Skäliga kostnader enligt första stycket 1 skall i enlighet med vad regeringen närmare föreskriver beräknas enligt en för hela riket gällande norm (riksnorm) på grundval av officiella prisundersökningar av olika hushållstypers baskonsumtion. Om det i ett enskilt fall finns särskilda skäl, skall socialnämnden dock beräkna dessa kostnader till en högre nivå. Nämnden får också i ett enskilt fall beräkna kostnaderna till en lägre nivå, om det finns särskilda skäl för detta.

4 § Socialnämnden får begära att den som uppbär försörjningsstöd under viss tid skall delta i av nämnden anvisad praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet om den enskilde inte har kunnat beredas någon lämplig arbetsmarknadspolitisk åtgärd, och

1. inte har fyllt tjugofem år, eller
2. har fyllt tjugofem år men av särskilda skäl är i behov av kompetenshöjande insatser, eller
3. följer en utbildning med tillgång till finansiering i särskild ordning men under tid för studieuppehåll behöver försörjningsstöd.

Praktik eller kompetenshöjande verksamhet som avses i första stycket skall syfta till att utveckla den enskildes möjligheter att i framtiden försörja sig själv. Verksamheten skall stärka den enskildes möjligheter att komma in på arbetsmarknaden eller, där så är lämpligt, på en fortsatt utbildning. Den skall utformas med skälig hänsyn till den enskildes individuella önskemål och förutsättningar.

Socialnämnden skall samråda med Arbetsförmedlingen innan beslut fattas enligt första stycket. (Lag 2007:409).

5 § Om den enskilde utan godtagbart skäl avböjer att delta i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet som anvisats enligt 4 §, får fortsatt försörjningsstöd vägras eller nedsättas. Detsamma gäller om han eller hon utan godtagbart skäl uteblir från praktiken eller den kompetenshöjande verksamheten.

6 § Den som deltar i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet enligt 4 § skall därvid inte anses som arbetstagare. I den utsträckning den enskilde utför uppgifter som stämmer överens med eller till sin art liknar sådant som vanligen utförs vid förvärvsarbete, skall han eller hon dock likställas med arbetstagare vid tillämpning av 2 kap. 1-9 §§, 3 kap. 1-4 §§ och 7-14 §§, 4 kap. 1-4 §§ och 8-10 §§ samt 7-9 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160) och av lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

9 kap. Återkrav m.m.

1 § Om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter eller på annat sätt förorsakat att ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § utgetts obehörigen eller med för högt belopp, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

Om någon i annat fall än som avses i första stycket tagit emot sådant ekonomiskt bistånd obehörigen eller med för högt belopp och skäligen borde ha insett detta, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

2 § Socialnämnden får, i andra fall än som avses i 1 §, återkräva bistånd som den enskilde har erhållit enligt 4 kap. 1 § endast om det har lämnats

1. som förskott på en förmån eller ersättning,
2. till den som är indragen i arbetskonflikt, eller
3. till den som på grund av förhållanden som han eller hon inte kunnat råda över hindrats från att förfoga över sina inkomster och tillgångar.

Har ekonomisk hjälp lämnats i annat fall än som avses i 4 kap. 1 § får socialnämnden återkräva hjälpen, om den har getts under villkor om återbetalning.

Ett beslut som avser ekonomisk hjälp som kan komma att återkrävas enligt denna paragraf skall vara skriftligt. Beslutet skall innehålla uppgifter om den eller de omständigheter som enligt denna paragraf utgör grund för återbetalningsplikten. Beslutet skall delges den enskilde.

3 § Vill socialnämnden föra talan om ersättning som en enskild inte återbetalar frivilligt för ekonomisk hjälp som avses i 1 eller 2 § eller för kostnader som kommunen har haft enligt 8

kap. 1 § första eller andra stycket, skall talan väckas hos länsrätten inom tre år från det kommunens kostnader uppkom. Talan väcks vid den länsrätt inom vars domkrets den enskilde är bosatt.

Talan om ersättning får inte bifallas, om den ersättningsskyldige genom att återbetala kostnaden eller en del av denna kan antas bli ur stånd att klara sin försörjning eller sin dagliga livsföring i övrigt eller annars synnerliga skäl talar mot bifall till ersättningsanspråket.

4 § Socialnämnden får helt eller delvis efterge den ersättningsskyldighet som avses i 1 och 2 §§ och i 8 kap. 1 § första och andra styckena.

11 kap. Handläggning av ärenden

1 § Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

Vad som har kommit fram vid utredning och som har betydelse för ett ärendes avgörande skall tillvaratas på ett betryggande sätt.

2 § Vid en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får nämnden, för bedömningen av behovet av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Utredningen skall bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den skall inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet.

Utredningen skall bedrivas skyndsamt och vara slutförd senast inom fyra månader. Finns det särskilda skäl får socialnämnden besluta att förlänga utredningen för viss tid.

Den som berörs av en sådan utredning skall underrättas om att en utredning inleds.

3 § När någon behöver vårdas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem skall en plan upprättas för den vård som socialnämnden avser att anordna. Planen skall även uppta åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för.

För barn och unga som vårdas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem skall en plan upprättas över hur vården skall genomföras. Lag (2007:1315).

4 § Socialnämnden är skyldig att slutföra en utredning enligt 2 § och fatta beslut i ärendet även om barnet byter vistelsekommun. Detsamma gäller om en utredning inletts enligt 1 § och ärendet avser vård av missbrukare. Den nya vistelsekommunen är skyldig att på begäran bistå med den utredning som socialnämnden kan behöva för att fatta beslut i ärendet.

Första stycket gäller inte om den nya vistelsekommunen samtycker till att ta över utredningen av ärendet eller om ärendet annars flyttas över. Lag (2003:407).

5 § Handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling skall dokumenteras. Dokumentationen skall utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse.

Handlingar som rör enskildas personliga förhållanden skall förvaras så att obehöriga inte får tillgång till dem.

6 § Dokumentationen skall utformas med respekt för den enskildes integritet. Den enskilde bör hållas underrättad om de journalanteckningar och andra anteckningar som förs om honom eller henne. Om den enskilde anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig skall detta antecknas.

7 § Socialnämnden skall i alla ärenden tillämpa bestämmelserna i 13 § förvaltningslagen (1986:223).

8 § I ärenden hos socialnämnden som avser myndighetsutövning mot någon enskild skall nämnden tillämpa följande bestämmelser i förvaltningslagen (1986:223):

- 14 § första stycket om en parts rätt att meddela sig muntligen,
- 16 och 17 §§ om en parts rätt att få del av uppgifter,
- 20 § om motivering av beslut,
- 21 § om underrättelse av beslut,
- 26 § om rättelse av skrivfel och liknande.

Bestämmelserna i 16 och 17 §§ förvaltningslagen gäller dock inte uppgifter som rör någon annan sökande i ett ärende om ett sådant boende som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 7 § tredje stycket eller om någon annan liknande social tjänst.

Vad som sägs i första stycket gäller också när det är fråga om en ansökan eller ett yttrande till en annan myndighet i ett mål eller ärende som rör myndighetsutövning mot enskild hos denna.

9 § Den som enligt vad som sägs i 8 § skall ges tillfälle att yttra sig enligt 17 § förvaltningslagen (1986:223) har rätt att få företräde inför nämnden, om inte särskilda skäl föranleder annat.

Den som ges tillfälle att yttra sig skall underrättas om sin rätt att få företräde inför nämnden.

10 § Barn som har fyllt 15 år har rätt att själva föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och barnet inte kan antas ta skada av det.

11 § Socialnämnden har rätt att av Försäkringskassan eller de erkända arbetslöshetskassorna få uppgifter om ekonomisk hjälp som har lämnats till enskilda, som har ärenden hos nämnden. Socialnämnden har vidare rätt att få uppgifter som lämnats till kommunen i ärenden om ekonomisk hjälp enligt lagen (1992:1068) om introduktionsersättning för flyktingar och vissa andra utlänningar. Lag (2004:851).

12 § I mål och ärenden enligt denna lag som avser myndighetsutövning mot enskild får delgivning inte ske med tillämpning av 12 eller 15 § delgivningslagen (1970:428).

Bilaga 4

Enkäten

Enkät för handläggare av ekonomiskt bistånd inom Uppsala kommun

Hej! Vi är två studenter på Uppsala universitet som ska skriva examensarbete i psykologi. Vår uppsats har till syfte att beskriva och analysera hur handläggare resonerar och agerar kring barnfamiljer som är i behov av socialbidrag under en längre tid för att trygga sin försörjning. Vi samarbetar med FoU i Uppsala som gärna vill få denna fråga belyst för att sedan kunna fortsätta sitt utvecklingsarbete kring liknande frågor. Vi vore tacksamma om ni kunde fylla i enkäten nedan.

Enkäten kommer vara helt anonym och svaren kodas.

Tack för din medverkan!

1. Är barnperspektivet någonting ni talar om på er arbetsplats?

- Ja, ofta
- Ja, ibland
- Nej, sällan
- Nej, nästan aldrig

Om ja, på vilket sätt. Ange med egna ord.

---

2. Anser du att du vet hur du ska handlägga utifrån ett barnperspektiv?

- Ja
- Nej

Om ja, på vilket sätt. Ange med egna ord.

Om nej, vad tycker du att du skulle behöva för att kunna handlägga utifrån ett barnperspektiv. Ange med egna ord.

---

3. Brukar du beröra barnets situation i handläggningen av barnfamiljer?

- Ja, alltid
- Ja, det händer
- Nej, det är inte vanligt
- Nej, nästan aldrig

Om ja i någon form, ange med egna ord på vilket sätt.

---

4. Brukar du rekommendera utökat ekonomiskt bistånd i barnfamiljer?

- Ja, ofta
- Ja, ibland
- Nej, sällan
- Nej, nästan aldrig

Om du svarade ja i någon form på föregående fråga, ange till vilka ändamål sådant bistånd ska täcka. *Rangordna mellan följande alternativ. Ange siffran 1 för det vanligaste alternativet, 2 för det näst vanligaste o s v. Alternativ som inte är relevanta rangordnas ej.*

- Semesterresor
- Leksaker
- Fritidsaktiviteter
- Lägervistelser
- Skolaktiviteter

Annat, ange vad _____
_____

5. Om du svarade Ja på ovanstående fråga kan du gå vidare till fråga 6. Om du svarade Nej i någon form på ovanstående fråga om att du inte skriver ut utökat bistånd, ange vad du tror det beror på?

_____
_____
_____
_____
_____

6. Brukar du rekommendera andra typer av insatser (utöver ekonomiskt bistånd) i handläggningen av barnfamiljer?

- Ja, ofta
- Ja, ibland
- Nej, sällan
- Nej, aldrig

Om du svarade **ja** i någon form, ange vilka insatser det kan vara. Du får gärna berätta om fler alternativ.

Om du svarade **nej** i någon form, ange vad du tror det kan beror på.

---

7. Inom forskning kring barn har flera undersökningar visat att det finns särskilda riskfaktorer för barns utveckling på sikt om de växer upp i familjer med långvarigt socialbidrag. Känner du till detta?

- Ja
- Nej

Om du svarade ja på frågan, ange på vilket sätt du fått reda på det (fler svarsalternativ kan ikryssas)

- I vetenskapliga artiklar
- Under diskussioner på arbetsplatsen
- Genom utbildning som arbetsgivaren anordnat
- På annat sätt, ange hur

---

8. Om du svarade ja på ovanstående fråga, ange om detta påverkar dig i ditt arbete

- Ja, definitivt
- Ja, i vis mån
- Nej, inte nämnvärt
- Nej, inte alls

Om ja i någon form, ange med egna ord på vilket sätt.

---

9. Brukar du handlägga familjer som under en längre tid haft ekonomiskt bistånd (mer än 10 månader) på ett annorlunda sätt jämfört med andra barnfamiljer?

- Ja
- Nej

Om ja, ange på vilket sätt.

---

10. Har du några förslag på insatser man kan göra för barn i familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd?

- Ja
- Nej

Om ja, ange vad.

---

11. Har du fått någon fortbildning av din arbetsplats kring handläggning av barnfamiljer?

- Ja
- Nej

Om ja, ange vilken typ/-er av fortbildning.

---

12. Har ni regelbunden handledning på er arbetsplats?

- Ja
- Nej

Om du svarat ja på ovanstående fråga, berör ni barns situation i bidragshushåll under dessa handledningstillfällen?

- Ja, alltid
- Ja, ofta
- Nej, sällan
- Nej, aldrig

13. Känner du att du får stöd från gruppleddaren i din handläggning av dessa familjer?

- Ja, alltid
- Ja, ofta
- Nej, sällan
- Nej, aldrig

Om du svarat ja i någon form, vilken typ av stöd. Berätta (*hoppa sedan till fråga 15*)

---

14. Om du svarade nej i någon form, skulle du vilja ha stöd från gruppleddaren?

- Ja
- Nej

Om du svarade ja, vad för slags stöd skulle du vilja ha?

---

15. Om du har rekommenderat utökat bistånd i familjer med ekonomiskt bistånd, brukar du få gehör hos gruppleddaren i form av att dina rekommendationer följs?

- Ja, nästan alltid
- Ja, ibland
- Nej, sällan
- Nej, nästan aldrig

16. Tycker du att handläggningen av familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd är svårare än andra bidragsärenden?

- Ja, definitivt
- Ja, i vis mån
- Nej, inte nämnvärt
- Nej, inte alls

Om du svarat ja i någon form, vad anser du försvårar ditt arbete med familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd?

---

17. Tycker du att något skulle kunna förbättras kring handläggningen av dessa familjer?

- Ja, definitivt
- Ja, i vis mån
- Nej, inte nämnvärt
- Nej, inte alls

Om du svarat ja, vad tycker du skulle kunna förbättras?

---

18. Har du något att tillägga som du tycker är viktigt som vi inte har frågat om, eller synpunkter på undersökningen så skriv dem gärna här?

Tack så mycket för din medverkan!

Bilaga 5

Intervjuguide

Inledningsvis:

- Deltagandet är helt frivilligt och du kan välj att avbryta intervjun när som helst.
- Du kommer att vara anonym.
- Du kan välja att inte svara på frågor och vi går då vidare till nästa fråga.
- Allt du säger kommer att avidentifieras i uppsatsen så att din identitet inte röjs.
- Inspelning kommer att göras men endast avlyssnas av oss forskare. Inspelningen kommer att förstöras efter inlämning av uppsatsen. Utskrifter av intervjun kan dock begäras av vår handledare, examinator och opponent.
- Förklara uppsatsens syfte

Handläggningsstrategier

1. Jag tänkte inleda med att be dig berätta lite om ditt arbete, vad gör en gruppleadare?
  2. Kan du berätta för mig om hur det går till när en person söker ekonomiskt bidrag?
  3. Brukar ni fråga den som söker bidrag om de har barn i hushållet?
  4. Om de har barn, förändrar det den fortsatta ärendehandläggningen?
- I sådant fall, på vilket sätt?
  - 5. Berätta om ett konkret ärende där det fanns barn i familjen?
  - 6. På vilket sätt skulle du önska att ni arbetade med dessa familjer?
- Hur menar du då?
  - Kan du berätta mer om det?
  - Hur tänker du då?

Riskproblematik

Forskning visar att barn i familjer med ekonomiskt bistånd är en utsatt grupp. Jag skulle därför vilja ställa lite frågor kring detta.

7. Kan du berätta vad du känner till om denna forskning?
8. Hur tänker du kring den riskproblematik som barn i dessa familjer är utsatt för?
9. Påverkar denna riskproblematik dig i ditt arbete?

Resurser

10. Hur skulle du beskriva ditt arbete, i termer av vad som är roligt respektive vad som är mindre roligt?

11. Kan du komma och tänka på någon situation på din arbetsplats under de senaste månaderna som du tycker har varit särskilt besvärlig?
12. Kan du komma och tänka på någon gång där du känt dig otillräcklig i ditt arbete?
13. Skulle du önska att ni hade mer resurser av något slag?
- vad tror du det beror på att ni inte har dessa resurser?

Stöd

14. Får handläggarna något stöd i sitt arbete?
15. Skulle du kunna ge ett konkret exempel på hur detta stöd kan se ut?
16. Vad för stöd skulle du önska att handläggarna fick?
17. Vad tycker du skulle kunna förbättras så att du kan förbättra stödet till handläggarna?
18. Avslutningsvis vill jag fråga om det är något du vill tillägga till intervjun som jag inte tagit upp?